

OPŠTINA GRADIŠKA

PROSPEKT

PRVE EMISIJE OBVEZNICA JAVNOM PONUDOM

2.700.000,00 KM

Nominalna vrijednost obveznice: 100,00 KM

Kamatna stopa 6%

Rok dospijeca 6 godina

Polugodišnja isplata anuiteta

Agent emisije:

Raiffeisen CAPITAL a.d. Banja Luka

Datum prospekta: 28. avgust 2008.

Na osnovu člana 11. Zakona o tržištu hartija od vrijednosti («Službeni glasnik Republike Srpske» broj 92/06), Odlukom Skupštine opštine Gradiška o prvoj emisiji obveznica javnom ponudom broj: 01-022-138/08, od 31.07.2008. godine, Opština Gradiška (u daljem tekstu «Opština» ili «Emitent») donosi:

PROSPEKT PRVE EMISIJE OBVEZNICA JAVNOM PONUDOM opštine Gradiška

Prospekt prve emisije obveznica javnom ponudom opštine Gradiška sadrži:

1. podatke o obveznicama prve emisije,
2. podatke o Opštini,
3. podatke o poslovanju Opštine,
4. podatke o mjestu, načinu, roku i vremenu upisa i uplate obveznica,
5. izjavu o investiranju,
6. podatke o odgovornom licu Opštine
7. podaci o agentu emisije i
8. izjavu odgovornih lica Opštine.

Opština Gradiška (“Gradiška” ili “Opština” ili “Emitent”) prihvata odgovornost za sadržaj ovog prospekta. Prema svim saznanjima, nakon svih sprovedenih ispitivanja i podataka kojima Opština Gradiška raspolaže, ovaj Prospekt sadrži sve značajne informacije vezane za Opštinu Gradiška, te on predstavlja cjelovit i istinit prikaz imovine i obaveza, gubitaka i dobitaka, finansijskog položaja, poslovanja Opštine Gradiška, kao i prava i obaveza sadržanih u obveznicama Opštine Gradiška (“Obveznice”).

Na osnovu člana Zakona o dugu, zaduživanju i garancijama RS-a («Službeni glasnik Republike Srpske» broj 30/07 od 20.04.2007. godine) koji je usaglašen sa Zakonom o zaduživanju, dugu i garancijama Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik Bosne i Hercegovine» broj 52/05 od 02.08.2005. godine), Ministarstvo finansija Republike Srpske donijelo je na sjednici održanoj 01.07.2008., Odluku o davanju saglasnosti opštini Gradiška za zaduženje po osnovu emisije obveznica (broj:06.04/400-440-1/08) u ukupnom iznosu od 2.700.000, 00 KM, a u skladu sa Strategijom razvoja opštine Gradiška 2005-2012 (broj02-013-7/04), a potvrđeno je i Odlukom Skupštine opštine Gradiška o emisiji obveznica javnom ponudom broj: 01-022-138/08, od 31.07.2008. godine.

Na osnovu člana 30. Zakona o tržištu hartija od vrijednosti («Službeni glasnik Republike Srpske» broj 92/06), ovaj Prospekt je odobren od Komisije za hartije od vrijednosti Republike Srpske (KHOV RS). Odobrenjem ovog Prospekta KHOV RS je potvrdila da Prospekt sadrži sve podatke utvrđene Zakonom o tržištu hartija od vrijednosti i Pravilnikom o uslovima i postupku emisije HOV («Službeni glasnik Republike Srpske» broj 29/07, 46/07, 89/07, 7/08, 67/08) te da može biti objavljen. Obveznice će biti uvrštene i na Službeno berzansko tržište Banjalučke berze.

Niko nije ovlašten davati podatke i izjave u vezi s ponudom i prodajom Obveznica, a koji nisu sadržani u ovom prospektu. Takođe, ništa iz ovog prospekta ne smije se smatrati garancijom Agentu. Izdavanje ovog prospekta niti prodaja ili kupovina Obveznica ne impliciraju da se okolnosti vezane uz Opštinu Gradiška nisu izmijenile od datuma izdavanja ovog prospekta.

Ovaj prospekt ne smije se smatrati preporukom za kupovinu ili ponudom za prodaju od strane ili za račun Opštine Gradiška, Raiffeisen CAPITAL a.d. ili od strane ili za račun druge osobe koja je s njima povezana, njihovih predstavnika, Obveznica u bilo kojoj zemlji u kojoj je davanje takvih ponuda ili poziva od strane takvih osoba protivzakonito. Svaki ulagač koji razmatra kupovinu Obveznica, upućuje se na vlastitu ocjenu finansijskog položaja Opštine Gradiška, te uslova Obveznica, uključujući i rizike među kojima i one opisane u poglavlju 2. Faktori rizika.

Svi godišnji podaci, ako drukčije nije navedeno, uključujući podatke o finansijskim izvještajima, temelje se na kalendarskim godinama. Brojevi u Prospektu su zaokruživani; prema tome, brojevi prikazani za istu vrstu podataka mogu varirati i zbrovi možda nisu aritmetički agregati. Upućivanje u ovom dokumentu na EUR označava euro, USD američki dolar, a KM na konvertibilnu marku.

SADRŽAJ

1. PODACI O OPŠTINSKOJ (MUNICIPALNOJ) OBVEZNICI PRVE EMISIJE	
1.1 Emitent	5
1.2 Uslovi emisije: redni broj emisije, vrsta i klasa hartija od vrijednosti	5
1.3 Naziv organa koji je donio odluku o emisiji i datum donošenja odluke	5
1.4 Odobrenje za zaduživanje Ministarstva finansija Republike Srpske	5
1.5 Izdavanje, upis i uplata Obveznica	5
1.5.1 Naznaka o zadržanom pravu emitenta na odustajanje od javne ponude	6
1.5.2 Način i rokovi povrata uplaćenih sredstava u slučaju neuspjele emisije i odustajanja emitenta	6
1.5.3 Kriterijum uspješnosti emisije	6
1.6 Agent emisije	6
1.7 Prodajna cijena i način njenog utvrđivanja	6
1.8 Obračun kamate	6
1.9 Isplata glavnice i kamate	6
1.9.1 Primjer isplate glavnice i kamate	7
1.10 Kašnjenje s plaćanjem kamate	8
1.11 Kašnjenje s plaćanjem glavnice	8
1.12 Prijevremeni otkup Obveznica	9
1.12.1 Prava sadržana u Obveznicama i ograničenja tih prava	9
1.13 Trgovanje i utvrđivanja cijene Obveznice na sekundarnom tržištu	9
1.14 Način isplate glavnice i kamate na sekundarnom tržištu	9
1.15 Izjave i obaveze Emitenta	10
1.16 Ograničenja odgovornosti	10
1.17 Svrha izdavanja Obveznica i namjena stečenog prihoda	11
2. FAKTORI RIZIKA INVESTIRANJA U OBVEZNICE	
2.1 Tržište hartija od vrijednosti RS-a	12
2.2 Politički rizik	12
2.3 Rizik poreskih prihoda	12
2.4 Rizik promjene kamatnih stopa	13
2.5 Operativni rizik	13
2.6 Kreditni rizik	13
2.7 Valutni rizik	13
2.8 Rizik likvidnosti	13
2.9 Viša sila – "Force majeure"	13
3. PODACI O EMITENTU	
3.1 Naziv i sjedište emitenta	15
3.2 Oznaka i registarski broj emitenta kod u Registru emitenata kod Komisije za hartije od vrijednosti	15
3.3 Pravni status emitenta	15
4. PODACI O EKONOMIJI I POSLOVANJU EMITENTA	
4.1 Opšti podaci	16
4.1.1 Istorija i razvoj	16
4.1.2 Geografski položaj Opštine Gradiška	17
4.1.3 Teritorijalna organizacija i procjena broja stanovnika Opštine Gradiška	18
4.1.3.1 Starosna struktura stanovništva	18
4.1.3.2 Polna struktura stanovništva	18
4.2 Zaposlenost i nezaposlenost u Opštini Gradiška	19
4.2.1 Strukture i kretanje zaposlenih	19
4.2.2 Strukture i kretanje nezaposlenih	20
4.3 Ekonomska struktura Opštine Gradiška	21

4.3.1 Aktuelna privredna struktura i stanje privrede	21
4.3.2 Struktura privrede u 2007. godini	23
4.3.3 Industrija	24
4.3.4 Trgovina	24
4.3.5 Poljoprivreda	25
4.3.6 Građevinarstvo	26
4.3.7 Saobraćaj i saobraćajna infrastruktura	26
4.3.8 Ugostiteljstvo i turizam	27
4.4 Kultura, sport i manifestacije	27
4.5 Lokalna uprava i samouprava	28
4.5.1 Skupština Opštine	28
4.5.2 Načelnik Opštine	29
4.5.3 Administrativne službe	29
4.6 Strategija razvoja Opštine Gradiška	30
4.6.1 Vizija "Gradiška 2025"	30
4.6.2 Strateški ciljevi Opštine Gradiška	30
4.6.3. Ključni projekti za ostvarenje strateških ciljeva uz finansijski pregled	31
4.7 Kapitalne investicije Opštine Gradiška	38
4.8 Budžet Opštine Gradiša	38
4.8.1 Zakonodavni okvir postupka donošenja i izvršenja budžeta opština u RS	38
4.8.2 Finansijsko izvještavanje	40
4.8.3 Analiza ostvarenja budžeta 2005-2007	40
4.8.4 Izvršenje budžeta za prvih šest mjeseci 2008. i procjena ostvarenja do kraja 2008. godine	45
4.8.5 Konsolidovani bilans stanja i uspjeha opštine Gradiška za 2006 i 2007. godinu	47
4.9 Podaci o zaduženosti opštine Gradiška	48
4.9.1 Zakonodavni okvir zaduživanja opština u Republici Srpskoj	48
4.9.2 Postupak zaduživanja opštine Gradiška emisijom obveznica	48
4.9.3 Iznos dospjelih obaveza i njihovo učešće u ukupnim obavezama na dan donošenja odluke o emisiji i stanje duga na dan 31.12.2007. godine	49
4.9.4 Stanje duga po postojećim i predloženim zaduženjima	50
4.10 Zaloge, hipoteke i druga ograničenja na imovinu emitenta	50
4.11 Pravni sporovi	50
5. NAMJENA PRIHODA OD EMISIJE OBVEZNICA I IZJAVA O INVESTIRANJU	
5.1 Sportska dvorana u Gradišci – projekat koji će se finansirati emisijom Obveznica	51
5.1.1 Opis sportske dvorane	51
5.1.2 Procjena ukupne vrijednosti i terminski plan ulaganja	52
5.1.3 Podaci o trenutnom stanju projekta	53
6. PODACI O ODGOVORNIM LICIMA EMITENTA	
6.1 Ime, prezime i kratka biografija	54
7. PODACI O AGENTU EMISIJE	
7.1 Naziv i sjedište berzanskog posrednika	55
7.2 Ime i prezime, adresa direktora i članova Nadzornog odbora agenta emisije	55
8. IZJAVA ODGOVORNOG LICA EMITENTA	56

1. PODACI O OPŠTINSKOJ (MUNICIPALNOJ) OBVEZNICI PRVE EMISIJE

1.1 Emitent

Emitent Obveznica je Opština Gradiška, Vidovdanska 1a, 78 400 Gradiška, kojeg zastupa načelnik opštine Nikola Kragulj.

1.2 Uslovi emisije: redni broj emisije, vrsta i klasa hartija od vrijednosti

Redni broj emisije: Prva emisija obveznica opštine Gradiška javnom ponudom

Vrsta hartije od vrijednosti: Dugoročne opštinske (municipalne) obveznice.

Ukupna emisija Obveznica opštine Gradiška iznosiće 2.700.000,00 KM u kojem će biti emitovano 27.000 obveznica u nematerijalizovanom obliku, na ime, prenosivih, u denominaciji od 100,00 KM uz fiksnu godišnju kamatnu stopu od 6%. Dospijeće Obveznica će biti 6 godina od dana upisa u Centralni Registar hartija od vrijednosti a.d. Banja Luka. Prodajna cijena Obveznica je 100,00 KM po obveznici, a cijena po kojoj upisuju i uplaćuju Obveznice se utvrđuje po metodi kontinuirane javne ponude (višestruke cijene), po Pravilima Banjalučke berze.

Obaveze Emitenta iz Obveznica predstavljaju neosigurane, direktne i bezuslovne obaveze opštine Gradiška, međusobno su ravnopravne i barem jednakog ranga sa svim drugim, sadašnjim i budućim, neosiguranim obavezama Opštine Gradiška. Osnovna prava vlasnika Obveznica jesu pravo na isplatu glavnice i pravo na isplatu kamate dva puta godišnje u jednakim iznosima.

Radi očuvanja realne vrednosti, ukoliko dođe do promene kursa KM u odnosu na EUR, primenjivaće se valutna klauzula (preračun KM u EUR, odnosno EUR u KM) po srednjem kursu, a prema kursnoj listi Centralne Banke Bosne i Hercegovine na dan promjene kursa.

1.3 Naziv organa koji je donio odluku o emisiji i datum donošenja odluke

Na redovnoj sjednici održanoj dana 31.07.2008. godine, Skupština opštine Gradiška donijela je Odluku o prvoj emisiji obveznica javnom ponudom broj 01-022-138/08 od dana 31.07.2008.

1.4 Odobrenje za zaduživanje Ministarstva finansija Republike Srpske

Ministarstvo finansija Republike Srpske donijelo je Odluku o davanju saglasnosti Opštini Gradiška za zaduženje po osnovu emisije obveznica (broj: 06.04/400-440-1/08, datum: 01.07.2008.godine) u ukupnom nominalnom iznosu od 2.700.000,00 KM.

1.5 Izdavanje, upis i uplata Obveznica

Početak upisa i uplata Obveznica u javnoj ponudi će biti petnaest dana od datuma objavljivanja javnog poziva za početak upisa i uplate. Javni poziv za upis obveznica biće objavljen u dnevnim novinama i na internet stranici Banjalučke Berze. Upis i uplata Obveznica će trajati 90 dana.

Upis i uplata Obveznica obavlaće se kod ovlaštenih berzanskih posrednika za obavljanje poslova sa HOV na tržištu hartija od vrijednosti Republike Srpske u skladu sa radnim vremenom ovlaštenih berzanskih posrednika.

Uplate će se vršiti na račun kod depozitne banke Hypo-Alpe-Adria-Bank a.d. Banjaluka, Aleja Svetog Save 13, Banja Luka. Broj privremenog računa je: 552000-99999999-17 Hypo Alpe-Adria – Bank a.d. Banja Luka, poziv na broj **50603-4401068470012**.

Upis i uplata se vrše na način da potencijalni kupac uplati novac na račun ovlaštenog berzanskog posrednika putem kojeg želi da izda nalog za upis Obveznica, te da izda nalog za upis. Ovlašteni berzanski posrednik transferiše iznos novčanih sredstava koji odgovara broju upisanih Obveznica pomnoženih sa cijenom naznačenom na nalogu za upis na račun depozitne banke. Sredstvo plaćanja Obveznice prve emisije je isključivo novac, konvertibilne marke (KM).

1.5.1 Naznaka o zadržanom pravu emitenta na odustajanje od javne ponude

Emitent zadržava pravo na prekid upisa i uplate prve emisije Obveznica prije utvrđenog roka ukoliko emisija bude upisana i uplaćena u cjelosti prije završetka roka za upis i uplatu.

1.5.2 Način i rokovi povrata uplaćenih sredstava u slučaju neuspjele emisije i odustajanja emitenta

U slučaju neuspjele emisije i odustajanja emitenta, sve uplate koje je Emitent primio za upisane hartije od vrijednosti, zajedno sa pripadajućom kamatom na depozite vraćaju se kupcima u roku od tri dana od dana prijema rješenja Komisije.

1.5.3 Kriterijum uspješnosti emisije

Javna ponuda se smatra uspješnom ako je u navedenom periodu upisa i uplate uplaćeno najmanje 60% od broja ponuđenih obveznica.

1.6 Agent emisije

Raiffeisen CAPITAL a.d. sa sjedištem u Banja Luci, Vase Pelagića 6, koju zastupa g-đa Jelena Mrkobarada, direktor. Društvo je registrovano kod Osnovnom Sudu u Banjaluci kao preduzeće za poslovanje sa hartijama od vrijednosti, br. upisa u sudski registar 1-15881-00 Banjaluka. Raiffeisen CAPITAL a.d. kao Agent emisije organizovao je, struktuisao i proveo emisiju Obveznica, te pripremio svu potrebnu dokumentaciju i organizovao alokaciju Obveznica.

1.7 Prodajna cijena i način njenog utvrđivanja

Prodajna cijena Obveznica je 100,00 KM po Obveznici, a cijena po kojoj kupci upisuju i uplaćuju Obveznice se utvđuje po metodi kontinuirane javne ponude (višestruke cijene), po Pravilima Banjalučke Berze. Minimalna količina obveznica koja se može upisati i uplatiti je jedna obveznica po cijeni od 100,00 KM.

1.8 Obračun kamate

Obveznice će nositi kamatu na neotplaćeni dio glavnice po nepromjenjivoj kamatnoj stopi od 6,00% godišnje. Kamatna stopa računaće se kao godišnja kamatna stopa Obveznica podjeljena s učestalošću isplate kamate po dospjelim anuitetima iz Obveznica na godišnjem nivou. S obzirom da anuiteti dopijevaju dva puta godišnje na naplatu, kamata će se isplaćivati polugodišnje, a kamatna stopa anuiteta Obveznica je 3,00 % (na neotplaćeni dio glavnice).

1.9 Isplata glavnice i kamate

Isplata glavnice i kamate će se izvršiti najkasnije u roku petnaest dana od dana dospjeća anuiteta. U slučaju kašnjenja isplate kamate i pripadajućeg dijela glavnice, emitent je obavezan da plati zateznu kamatu.

Dan dospjeća glavnice i kamate po Obveznici će se računati od dana upisa Emisije Obveznica u Centralnom registru hartija od vrijednosti a.d. Banja Luka.

1. 9.1 Primjer isplate glavnice i kamate:

Ako datum upisa u Centralni registar bude 01.12.2008. godine onda će se glavnica i kamate isplaćivati po slijedećem planu:

Tabela 1: Otplatni plan Obveznica Opštine Gradiška

Datum dospjeća glavnice i kamate	Datum isplate glavnice i kamate	Broj Obveznica u opticaju	Kamata	Iznos kamate	Anuitet	Iznos glavnice	Isplata glavnice	Neotplaćen dio glavnice	Pool faktor
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
01.06.2009.	15.06.2009.	27.000	3,0%	81.000,00	306.000,00	2.700.000,00	225.000,00	2.700.000,00	1,00000
01.12.2009.	15.12.2009.	27.000	3,0%	74.250,00	299.250,00	2.700.000,00	225.000,00	2.475.000,00	0,91667
01.06.2010.	15.06.2010.	27.000	3,0%	67.500,00	292.500,00	2.700.000,00	225.000,00	2.250.000,00	0,83333
01.12.2010.	15.12.2010.	27.000	3,0%	60.750,00	285.750,00	2.700.000,00	225.000,00	2.025.000,00	0,75000
01.06.2011.	15.06.2011.	27.000	3,0%	54.000,00	279.000,00	2.700.000,00	225.000,00	1.800.000,00	0,66667
01.12.2011.	15.12.2011.	27.000	3,0%	47.250,00	272.250,00	2.700.000,00	225.000,00	1.575.000,00	0,58333
01.06.2012.	15.06.2012.	27.000	3,0%	40.500,00	265.500,00	2.700.000,00	225.000,00	1.350.000,00	0,50000
01.12.2012.	15.12.2012.	27.000	3,0%	33.750,00	258.750,00	2.700.000,00	225.000,00	1.125.000,00	0,41667
01.06.2013.	15.06.2013.	27.000	3,0%	27.000,00	252.000,00	2.700.000,00	225.000,00	900.000,00	0,33333
01.12.2013.	15.12.2013.	27.000	3,0%	20.250,00	245.250,00	2.700.000,00	225.000,00	675.000,00	0,25000
01.06.2014.	15.06.2014.	27.000	3,0%	13.500,00	238.500,00	2.700.000,00	225.000,00	450.000,00	0,16667
01.12.2014.	15.12.2014.	27.000	3,0%	6.750,00	231.750,00	2.700.000,00	225.000,00	225.000,00	0,08333

Prva isplata glavnice i kamate će biti 15.06.2009. za razdoblje od i uključujući datum registracije 01.12.2008. godine do, ali ne uključujući 01.06.2008. godine. Slijedeći datumi isplate kamate i glavnice ići će po slijedećem rasporedu :

- 15.12.2009. za razdoblje od i uključujući datum 01.06.2009. do, ali ne uključujući 01.12.2009,
- 15.06.2010. za razdoblje od i uključujući datum 01.12.2009. do, ali ne uključujući 01.06.2010,
- 15.12.2010. za razdoblje od i uključujući datum 01.06.2010. do, ali ne uključujući 01.12.2010,
- 15.06.2011. za razdoblje od i uključujući datum 01.12.2010. do, ali ne uključujući 01.06.2011,
- 15.12.2011. za razdoblje od i uključujući datum 01.06.2011. do, ali ne uključujući 01.12.2011,
- 15.06.2012. za razdoblje od i uključujući datum 01.12.2011. do, ali ne uključujući 01.06.2012,
- 15.12.2012. za razdoblje od i uključujući datum 01.06.2012. do, ali ne uključujući 01.12.2012,
- 15.06.2013. za razdoblje od i uključujući datum 01.12.2012. do, ali ne uključujući 01.06.2013,
- 15.12.2013. za razdoblje od i uključujući datum 01.06.2013. do, ali ne uključujući 01.12.2013,
- 15.06.2014. za razdoblje od i uključujući datum 01.12.2013. do, ali ne uključujući 01.06.2014,
- 15.12.2014. za razdoblje od i uključujući datum 01.06.2014. do, ali ne uključujući 01.12.2014.

Udio nedospjele glavnice u nominalnom iznosu hartije od vrijednosti (pool faktor) predstavlja koeficijent kojim se nominalni iznos hartije od vrijednosti svodi na iznos nedospjelog duga.

Pri dospjeću dijela glavnice vlasnicima Obveznica isplaćuje se iznos glavnice koji je proporcionalan količini hartije od vrijednosti u vlasništvu. Nominalni iznos hartije od vrijednosti

upisan na vlasničkoj poziciji neće se smanjiti smanjivanjem iznosa nedospjelog duga, već će se udio nedospjele glavnice u nominalnom iznosu hartije od vrijednosti (pool faktor) smanjiti za omjer isplaćenog dijela glavnice u odnosu na ukupni nominalni iznos hartije od vrijednosti.

Udio nedospjele glavnice u nominalnom iznosu hartije od vrijednosti (pool faktor) prikazuje se kao decimalan broj, koji ne može biti manji od 0 niti veći od 1.

Neotplaćeni dio glavnice i pool faktor računaju se na sledeći način.

Neotplaćeni dio glavnice = nominalna vrijednost emisije * pool faktor

Početni pool faktor = 1

Početni pul faktor je efektivan do datuma prve isplate dijela glavnice.

Nakon datuma prve isplate dijela glavnice, pool faktor za navedeno razdoblje računa se na slijedeći način:

Pool faktor u tekućem razdoblju = pool faktor u prethodnom razdoblju umanjen za postotak glavnice koji je otplaćen na datum poslednje isplate dijela glavnice.

1.10 Kašnjenje s plaćanjem kamate

U slučaju kašnjenja isplate anuiteta iz Obveznica, Emitent će platiti zakonsku zateznu kamatu od zadnjeg dana isplate anuiteta (petnaest dana od dana dospjeća) do dana stvarne isplate. Zakonska zatezna kamata, obračunava se po sljedećoj formuli:

$$K = \frac{S \times p \times n}{100}$$

K - zatezna kamata

S - iznos dospjele, a neisplaćene kamate

p - stopa zatezne kamate

n - broj godina

1.11 Kašnjenje s plaćanjem glavnice Obveznica

U slučaju kašnjenja plaćanja glavnice iz Obveznica, Emitent će platiti zakonsku zateznu kamatu od dana dospjeća glavnice do dana stvarne isplate. Zakonska zatezna kamata, koju Emitent plaća investitorima na osnovu izvoda o vlasnicima Obveznice Centralnom registru hartija od vrijednosti Republike Srpske, obračunava se posredstvom sljedeće formule:

$$K = \frac{C \times p \times n}{100}$$

K - zatezna kamata

C - iznos dospjele, a neisplaćene glavnice

p - zakonska stopa zatezne kamate

n - broj godina

Pri obračunu zatezne kamate za obračunsko razdoblje kraće od godine dana primjenjuje se kalendarski broj dana za tu godinu i koristi se sledeća formula:

$$K = \frac{C \times p \times d}{36\,500}$$

odnosno za prestupnu godinu:

$$K = \frac{C \times p \times d}{36\,600}$$

K – zatezna kamata

C - iznos dospjele, a neisplaćene glavnice

p – zakonska stopa zatezne kamate

d - broj dana.

1.12 Prijevremeni otkup Obveznica

Opština Gradiška može, u bilo koje vrijeme, otkupiti Obveznice po bilo kojoj cijeni na tržištu ili na drugi način, pod uslovom da, u slučaju kupovine javnom ponudom, takva ponuda bude dostupna svim vlasnicima Obveznica i da takva ponuda bude u skladu sa zakonskim odredbama.

Niti jedan vlasnik Obveznica nije dužan prihvatiti ponudu Emitenta, niti je dužan prodati Emitentu bilo koji iznos kojim raspolaže.

Za iznos Obveznica koje je Emitent otkupio prije datuma isplate dijela glavnice može se umanjiti iznos neotplaćenih Obveznica na sljedećem datumu otplate glavnice

1.12.1 Prava sadržana u Obveznicama i ograničenja tih prava

Osnovno pravo vlasnika Obveznice je isplata nominalne vrijednosti glavnice i kamate. Niti jedan vlasnik nema pravo tražiti prijevremeno dospjeće Obveznica.

1.13 Trgovanje i utvrđivanje cijene Obveznice na sekundarnom tržištu

Obveznice će biti uvrštene na Službeno berzansko tržište Banjalučke berze, i sekundarna trgovina Obveznicama će se vršiti na Banjalučkoj berzi.

Cijena Obveznica zasnivaće se na tzv. «čistoj cijeni», što znači da ne obuhvata stečenu kamatu. Cijena će se izražavati u procentima od nominalne vrijednosti Obveznice. Plaćanje po obavljenoj kupovini Obveznica na Berzi obavljaće se prema cijeni po kojoj se trgovalo, uvećanoj za stečenu kamatu za razdoblje od zadnje isplate kamate po dospelom anuitetu, pa sve do dana poravnanja posla zaključenog na berzi (T+3), ne uključujući dan poravnanja posla.

Primjer sekundarne trgovine:

Registracija Obveznica u Centralnom registru 01.12. 2008. godine

Trgovina se obavlja 03.12.2008. godine, a saldiranje 6.12.2008. godine

Cijena na berzi 100 %

Čista cijena 100 KM

Pripadajuća kamata 0,08 KM

Ukupan iznos transakcije 100,08 KM

1.14 Način isplate glavnice i kamate na sekundarnom tržištu

Obračun i poravnanje u sekundarnoj trgovini Obveznica vršiće Centralni registar hartija od vrijednosti a.d. Banja Luka.

Anuiteti koji sadrže kamatu i pripadajući dio glavnice će se isplaćivati najkasnije u roku petnaest dana od dana dospjeća anuiteta.

Poslovna banka kod koje Opština ima otvoren žiro račun će sredstva primljena od Opštine na ime kamate i glavnice, na osnovu izvještaja o broju Obveznica u vlasništvu svakog investitora uplatiti na njegov račun putem platnog sistema.

Ukoliko je dan dospjeća glavnice, kamata ili drugih iznosa koji proizlaze iz Obveznica neradni dan, isplata će se vršiti prvog narednog radnog dana. Radni dan je dan koji je utvrđen kao radni dan Centralnog registra hartija od vrijednosti Republike Srpske, poslovnih banaka i deviznog tržišta koji obavljaju isplatu u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini .

1.15 Izjave i obaveze Emitenta

Emitent ovime izjavljuje i garantuje:

(I) da Obveznice predstavljaju neosigurane, direktne i bezuslovne obaveze Emitenta, međusobno su ravnopravne i barem jednakog ranga (pari passu) sa svim drugim, sadašnjim i budućim neosiguranim obavezama Emitenta, osim obaveza koje mogu imati prvenstvo na osnovu kogentnih propisa;

(II) da preuzima i prihvata odgovornost za izvršenje svih svojih obaveza iz Obveznica i za sadržaj Prospekta emisije, te za istinitost i potpunost podataka koje sadrži Prospekt;

(III) da emisija Obveznica predstavlja pravno valjanu obavezu Emitenta, te da je Emitent za emisiju Obveznica dobio sva potrebna odobrenja i saglasnosti;

(IV) da emisija Obveznica nije suprotna zakonima i drugim propisima;

(V) da prema najboljem saznanju Emitenta, protiv njega nisu pokrenuti sporovi, upravni, arbitražni ili slični postupci čiji bi pravomoćni ishod mogao ugroziti sposobnost Emitenta da uredno izvršava obaveze koje proizlaze iz Obveznica;

(VI) da svi finansijski izvještaji priloženi uz Prospekt istinito, cjelovito i tačno odražavaju poslovanje, te finansijski i materijalno pravni status Emitenta, te da od vremena objave finansijskih izvještaja nije bilo nepovoljnih promjena;

(VII) da neće otuđivati ili opterećivati imovinu ako bi to ugrozilo sposobnost Emitenta da uredno izvršava sve svoje obaveze iz Obveznica;

(VIII) da se poslovanje i materijalno-finansijski status Emitenta nije pogoršao toliko da bi time bila ugrožena sposobnost Emitenta da uredno izvršava svoje obaveze iz Obveznica;

(IX) da će, sve dok je i jedna Obveznica neisplaćena, preduzimati ili će se pobrinuti da se preduzme sve potrebno kako bi se osigurao kontinuitet svih odobrenja, dozvola, ovlaštenja, registracija, evidencija ili sličnog potrebnog za emisiju, prodaju ili izvršenje obaveza koje proizlaze iz Obveznica ili njihove valjanosti i naplativosti;

(X) da će ispunjavati sve obaveze prema Banjalučkoj berzi vezane za održanje Obveznica u prvoj kotaciji (Službenom tržištu) Banjalučke berze;

(XI) da Agent ni na koji način ne odgovara i ne garantuje Emitentu, niti bilo kojim trećim osobama (investitorima, upisnicima, vlasnicima Obveznica i sl.) bilo direktno ili indirektno za izvršenje obaveza Emitenta po Obveznicama te za istinitost i potpunost podataka u Prospektu;

(XII) da se navedene garancije odnose na sve vrijeme trajanja Obveznica, od datuma prve emisije Obveznica do potpunog dospjeća svih obaveza Emitenta po Obveznicama;

(XIII) da će obavijestiti Agenta emisije o svakoj promjeni činjenica koja bi mogla uticati na prije navedene obaveze.

1.16 Ograničenja odgovornosti

Emitent isključivo preuzima i prihvata odgovornost za izvršenje svih svojih obaveza iz Obveznica. Emitent garantuje i odgovoran je za istinitost i potpunost podataka u Prospektu.

Agent emisije ni na koji način ne odgovara niti garantuje Emitentu, niti bilo kojim trećim osobama (investitori, upisnici, vlasnici Obveznica i sl.), bilo direktno ili indirektno za izvršenje obaveza Emitenta po Obveznicama.

Niko nije ovlašten davati podatke i izjave u vezi s ponudom i prodajom Obveznica, a koji nisu sadržani u ovom Prospektu. Ako bi se takvi podaci ili izjave dali, na njih se ne smije osloniti kao na podatke i izjave čije je objavljivanje odobrio Emitent ili Raiffeisen CAPITAL a.d. kao Agent emisije. Nikakva garancija, izričita ili implicitna, nisu data od strane Agent a emisije za istinitost i potpunost takvih podataka.

Svaki investitor koji razmatra kupovinu Obveznica upućuje se na vlastitu ocjenu i procjenu finansijskog položaja Emitenta, te uslova Obveznica, posebno rizike sadržane u Poglavlju 2 "Faktori rizika investiranja u Obveznice".

Izdavanje ovog Prospekta, niti prodaja ili kupovina Obveznica ne impliciraju da se okolnosti vezane uz Emitenta nisu izmijenile od datuma izdavanja ovog Prospekta.

Davanjem naloga za kupovinu Obveznica investitor izjavljuje da je upoznat sa Prospektom i da ga u cijelosti prihvata tj. prihvata činjenicu da Agent emisije ne odgovara prema vlasniku Obveznica za izvršenje obaveza Emitenta po Obveznicama, te za istinitost i sadržaj Prospekta odnosno potpunost podataka u Prospektu.

1.17 Svrha izdavanja Obveznica i namjena stečenog prihoda

Sredstva prikupljena emisijom Obveznica u predviđenom iznosu 2.700.000,00 KM će se koristiti isključivo za finansiranje izgradnje višenamjenskog Sportsko-poslovnog centra «Servitium», koji će funkcionisati kao multifunkcionalna zona, koja će zadovoljiti potrebe za sportskim, kulturnim i poslovnim aktivnostima i mjesto gdje će se održavati različite manifestacije (sajmovi, izložbe, festivali, koncerti, promocije) lokalnog i subregionalnog karaktera.

2. FAKTORI RIZIKA INVESTIRANJA U OBVEZNICE

Investiranje i plaćanje dugovanih iznosa u pogledu Obveznica podložno je određenom broju rizika. Dio navedenih faktora može materijalno utjecati na Emitentovu mogućnost plaćanja dugovanih iznosa u pogledu Obveznica. Određeni događaji mogu dovesti do prijevremenog plaćanja Obveznica i/ili do neplaćanja predviđenog iznosa kamata i glavnice. Iz tog razloga, pri razmatranju ulaganja u Obveznice Emitenta, potencijalni investitor trebao bi pažljivo razmotriti faktore rizika izložene u nastavku, ali se investitor upućuje i na vlastitu ocjenu o finansijskom položaju Emitenta, uslovima emisije, kao i ostalih informacija u Prospektu.

2.1 Tržište hartija od vrijednosti RS

Promet na tržištima kapitala Republike Srpske i FBiH još uvijek se u najvećoj mjeri odvija vlasničkim hartija od vrijednosti (akcije) nastalim u procesu privatizacije, budući da je tek početkom 2008. godine došlo i do postepenog razvoja segmenta dužničkih hartija od vrijednosti na tržištima kapitala u RS i FB&H i pojave prvih obveznica RS-a, opštinskih (municipalnih) obveznica u RS-u i obveznica banaka u RS i u FBiH.

Međutim, glavna karakteristika tržišta kapitala RS-a je još uvijek jako nizak i simboličan promet obveznicama, najviše zbog nedovoljnog poznavanja i nepovjerenja investitora prema ovoj vrsti ulaganja na tržištu kapitala. Tako je u prvom polugodištu 2008. godine od ukupnog prometa na tržištu kapitala RS-a, svega 2% prometa obavljeno kroz trgovinu obveznicama, od čega je najveći dio 80% trgovina obveznicama stare devizne štednje RS-a. Što se tiče postojećih municipalnih obveznica RS-a (Grad Banja Luka i Opština Laktaši), nakon uspješnog upisa nakon javne ponude, još uvijek nije zabilježeno trgovanje na sekundarnom tržištu odnosno na Banjalučkoj berzi. Pored još uvijek niskog povjerenja investitora u ovakav vid investiranja, ograničavajući faktor jeste i veličina tržišta, odnosno slaba likvidnost kao i nepostojanje većeg broja domaćih institucionalnih investitora, poput penzionih fondova koji većinu svog ulaganja baziraju na obveznicama.

2.2 Politički rizik

Politički rizik pojedine države uključuje sve rizike povezane s mogućom političkom nestabilnošću, uključujući cjelovitost države kao takve. Uzimajući u obzir trenutne unutrašnje i spoljopolitičke odnose i politike Bosne i Hercegovine, može se zaključiti da je Bosna i Hercegovina parlamentarna demokratija, čiji je glavni spoljopolitički cilj članstvo u Evropskoj Uniji kojeg zastupaju sve parlamentarne političke partije. Potencijalni politički rizik Bosne i Hercegovine proizlazi iz njenog vrlo kompleksnog i decentralizovanog uređenja, koji se sastoji od institucija BiH, dva entiteta, jednog Distrikta, te dalje organizacije entiteta u vidu kantona i opština (u slučaju FBiH), odnosno opština u RS.

Politički rizik može također nastati usljed promjene ustavnog i zakonodavnog okvira, promjene poreskih zakona i propisa, tretmana vlasništva i slično.

Uz to što politički rizik zavisi od odnosa Bosne i Hercegovine sa susjednim državama i svijetom, taj rizik zavisi i od procesa tranzicije u tržišnu ekonomiju. Za države koje se nalaze u procesu tranzicije karakterističan je povećan politički rizik koji zavisi od odnosa zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, te sindikata.

Međutim, politički i opšti društveni rizik svojstven je svim dijelovima jednog društva i na njega se po pravilu iz perspektive pojedinca ne može individualno uticati.

2.3 Rizik poreskih prihoda

Rizik poreskih prihoda sadržan je u vrsti i visini poreskih prihoda koji su zakonski utvrđeni kao izvori finansiranja jedinica lokalne samouprave, što znači da prihodi grada zavise od: zakonski utvrđenih izvora i nivoa privrednih aktivnosti, na koje se utvrđeni porezi obračunavaju. Budući da

se na opštinskom nivou za sada prikupljaju porez na imovinu, poljoprivredu, takse, značajne promjene usljed smanjenja privredne aktivnosti, mogu dovesti do značajne promjene u prikupljanju prihoda i uz pretpostavku nepromjenjenih rashoda mogu dovesti do nastanka deficita budžeta Opštine, a time i do povećanog rizika redovne otplate obaveza iz Obveznica.

2.4 Rizik promjene kamatnih stopa

Kamatne stope ove emisije prilagođene su nivou kamatnih stopa na bankarskom tržištu BiH, kao i postojećim kamatama na tržištu dužničkih hartija od vrijednosti RS. Budući da Opština Gradiška nema uticaja na ponašanje kamatnih stopa na tržištu, i da one direktno zavise o kretanju kamatnih stopa na međunarodnim tržištima, povećanje kamatnih stopa na bankarskom tržištu, može prouzrokovati pad cijene ove emisije što može negativno uticati na investitore.

2.5 Operativni rizik

Operativni rizik (informacioni sistemi, procedure, ljudski faktor, dokumentacija) proizilazi iz usklađenog dnevnog poslovanja Opštine, koji ovisi o usklađenom funkcionisanju informacionih sistema, zaposlenih, te pravovremene obrade dokumentacije i obaveza. Ovom riziku Opština je konstantno izložena.

2.6 Kreditni rizik

Opština Gradiška za sada nema kreditni rejting dobijen od neke od vodećih svjetskih rejting agencija, tako da bi na cijenu ovog izdanja mogla indirektno uticati promjena kreditnog rejtinga Bosne i Hercegovine. Promjena kreditnog rejtinga Bosne i Hercegovine će zavisi u najvećoj mjeri od političke stabilnosti i napretka u smislu Evropskih integracija, te makroekonomskih kretanja u domaćoj ekonomiji, prije svega fiskalne stabilnosti. U slučaju pojave značajnijeg budžetskog deficita i fiskalne nestabilnosti, moglo bi dovesti do revizije postojećeg investicijskog kreditnog rejtinga Bosne i Hercegovine, tj. do njegovog snižavanja, što bi za posljedicu imalo pad cijena svih dužničkih hartija od vrednosti i povećani rizik ulaganja.

2.7 Valutni rizik

Centralna banka Bosne i Hercegovine provodi monetarnu politiku u BiH na principima Valutnog odbora (engl. "Currency Board") što znači da je domaća zvanična valuta konvertibilna marka (KM - BAM) fiksnim kursom vezana za "valutu sidro", u našem slučaju Euro (EUR). Od uvođenja Eura 2001. godine, Centralna banka Bosne i Hercegovine održavala je fiksni odnos između KM i EUR u odnosu ($1 \text{ KM} = 0,51129 \text{ EUR}$, odnosno $1 \text{ EUR} = 1,95583 \text{ KM}$), što znači da izdaje domaću valutu uz puno pokriće u slobodnim konvertibilnim deviznim sredstvima po fiksnom kursu.

2.8 Rizik likvidnosti

Rizik likvidnosti proizilazi iz neusklađenosti ročne strukture obaveza i sredstava (aktive i pasive) Opštine Gradiška, što može dovesti do rizika nemogućnosti izvršavanja obaveza. Ovakav slučaj može nastati ukoliko usvajanje i izvršenje budžeta opštine Gradiška bude djelimično ili u cjelosti obustavljeno ili onemogućeno.

2.9 Viša sila – "Force majeure"

Pod pojmom Viša sila podrazumjevaju se događaji koji imaju negativan uticaj na poslovanje Emitenta, a koje Emitent ne može spriječiti, kao što su:

- a) rat-invazija, djelovanje spoljnog neprijatelja, terorističko djelovanje, neprijateljstva (bez obzira da li je rat objavljen ili nije), građanski rat, pobuna ili ustanak neprijatelja Republike Srpske i Bosne i Hercegovine,
- b) pojava epidemije kojom su pogođeni građani i radnici Opštine Gradiška,
- c) bez ograničenja slučajevi kao što su: zemljotresi, tornada, orkani, poplave, požari, a izuzev predvidivih i uobičajnih klimatskih i prirodnih pojava koje uzrokuju oštećenja ili uništenja,
- d) bitan zastoj u radu kao posljedica sudskih naloga, zabrana ili sličnih naloga koje su dobile treće strane,
- e) kolektivni radni sporovi, štrajkovi ili radnje demonstranata, osim kada utiču na odnose između Opštine Gradiška i njenih radnika.

3. PODACI O EMITENTU

3.1 Naziv i sjedište emitenta

Naziv emitenta	<i>Opština Gradiška</i>
Sjedište i adresa	<i>Vidovdanska 1a, 78 400 Gradiška</i>
Telefon	<i>+387 51 810 382</i>
Faks	<i>+387 51 814 689</i>
e-mail	<i>slobodanka.sladojevic@opstina-gradiska.com</i>
web	<i>www.gradiska.com</i>

3.2. Oznaka i registarski broj emitenta u Registru emitenata kod Komisije za hartije od vrijednosti

Opština Gradiška je upisana dana 30.07.2008 u Registru emitenata kod Komisije za hartije od vrijednosti RS-a pod oznakom i registarskim brojem: 03-3-167/08, rješenje broj: 01-03-PE-3100/08.

3.3. Pravni status emitenta

Opština je jedinica lokalne samouprave i ima status pravnog lica.

4. PODACI O EKONOMIJI I POSLOVANJU EMITENTA

4.1. Opšti podaci

4.1.1. Istorija i razvoj

Arheološkim istraživanjima utvrđeno je da je najstarije jezgro Gradiške, kao naseljenog mjesta, prostor današnjeg parka i bolničkog kruga. Tu su bila sva jezgra naselja u svim dobima. Rimljani su ovo mjesto izabrali za jedno od svojih značajnih naselja i veoma značajno raskršće dvije magistralne rimske ceste, te kao središte savske rimske flote.

Svi nazivi koji se su spominjani kroz istoriju: Serbinon, Serbinum, Servitium, Serutio, Servitii, Serbitium odnose se na jedno mjesto, a to je po naučnicima, "bez dvoumljenja", današnja Gradiška. Inače na području opštine Gradiška u dalekoj istorijskoj prošlosti najpoznatije je Sojeničko praistorijsko naselje u mjestu Donja Dolina. Po službenoj nauci zasnovanoj na podacima vizantijskog cara Konstantina Porfirotenita, Srbi su na ovo područje stigli u 7. vijeku i to iz Polablja. Gradiška se prvi put posredno spominje 1295. godine (prije 700 godina) kao "Gradiški Brod", dakle kao mjesto gdje se brodi, prelazi Sava. Osim toga oblika spominje se i samo Gradišće (Gradische), a 1330. godine spominje se i slobodna varoš Gradiška: libera villa de Gradisca u starosrpskoj župi Vrbasu.

Gradiška je osvojena od strane Turaka negdje između 1535. i 1537. godine i ostala pod njihovom vladavinom sve do 1878. godine, izuzevši tri kraća perioda kad je bila pod Austijom (1688.-1693., 1716.-1741. i 1789.-1797.). Godine 1878. Austro – Ugarska je smjenila tursku vladavinu na prostoru BiH. Ta smjena nije imala za posljedicu samo smjenu vlasti. Dobro organizovana Austro – Ugarska uprava omogućila je da ovaj prostor postane dio Evrope. U namjeri da trajno zadrži ovaj prostor, Austro – Ugarska vlast je vršila kolonizaciju svog stanovništva. Tako da je 1879. godine doseljeno prvih 14 porodica iz sjeverozapadne Njemačke. Te porodice su osnovale novo naselje Vindthorst. Većinom su to bili :Česi, Poljaci, Italijani i Holandani. Formirana su nova naselja Nova Topola, Vrbaška, Dubrave, Čelinovac, Trošelj i Miljevačka Kozara.

U cjelini gledano Austro – Ugarska je izvršila prvi detaljni popis stanovništva, premjeravanje i meliorizaciju zemljišta, modernizovala i intenzivirala poljoprivrednu proizvodnju, trgovinu, zanatstvo, saobraćajnu povezanost, posebno pravac Banja Luka – Gradiška, kojim se preko Save BiH vezala sa Austro – Ugarskom. Na kulturnom planu vršene su promjene otvaranjem novih škola.

Drugi svjetski rat (1941 – 1945. god.) doveo je do velikog demografskog i materijalnog pustošenja, posebno u potkozarskom kraju opštine. U tom periodu stradalo je više od 11 500 ljudi u logorima Jasenovac, Stara Gradiška i Mlaka.

Gradiška danas izrasta u srednje razvijen grad, a posljednje dvije-tri godine Gradišku karakterišu procesi planskog pristupa izgradnji, razvoju moderne urbane i otvorene gradske sredine i opštinskog područja u cjelini.

Svakako je potrebno istaći da je u toku realizacija projekta koji se odnosi na izradu monografije opštine Gradiška. Monografija kao dokument od velikog značaja za Opštinu obuhvatiće period do 1985 godine.

4.1.2 Geografski položaj Opštine Gradiška

Geografski posmatrano, Opština Gradiška je smještena na prostoru koji se pruža od 44⁰57' do 54⁰14' sjeverne geografske širine i od 16⁰55' do 17⁰28' istočne geografske dužine od Griniča. Nalazi se u zapadnom dijelu Republike Srpske i zahvata njen sjeverni centralni dio. Sastoji se od nizijskog dijela Lijevča polja, pobrđa sjevernog dijela Potkozarja i manjeg planinskog dijela Kozare i Prosare. Ima veoma značajan geopolitički i saobraćajno - geografski položaj. Prostorno i po broju stanovnika jedna je od većih, a svojim ukupnim prirodnim i društveno - ekonomskim potencijalima jedna od najznačajnijih opština u Republici Srpskoj. Svojim sjevernim dijelom Opština Gradiška se naslanja na desnu obalu rijeke Save dužinom 58,78 km, koja je državna granica sa Republikom Hrvatskom. Granične opštine iz Republike Hrvatske su Vrbje, Davor i Stara Gradiška u Brodsko-posavskoj županiji i Jasenovac u Sisačko – moslovačkoj županiji.

Sa zapada je ograničena istočnom Prosarom i sjevernom Kozarom, koja je zatvara i sa jugozapada. Na jugu, granica ide dijelom Lijevča polja, kao i na istoku, paralelno sa rijekom Vrbas do rijeke Save. Teritorija opštine Gradiška poprima oblik nepravilnog pravougaonika izduženog duž Posavine, pravcem zapad - istok oko 40 km zračne linije, sa površinom od 762,27 km².

Slika 1: Geografski položaj opštine Gradiška

Izvor: Opština Gradiška

Od 64 opštine u Republici Srpskoj, Opština Gradiška je **sedma** po površini, a **peta** po broju stanovnika. Omeđena je teritorijama opština Kozarske Dubice sa zapada (42 km), Prijedora sa jugozapada (40 km), Banje Luke (48 km) i Laktaša (30 km) sa juga i Srpcsa sa istoka (31 km). Pripada sjevernom dijelu Banjalučke regije kao površinski i populaciono najveće, a ekonomski najrazvijenije regije u Republici Srpskoj.

4.1.3 Teritorijalna organizacija i procjena broja stanovnika Opštine Gradiška

Cjeloviti popis stanovništva na teritoriji bivše Jugoslavije a time i BiH izvršen je 1991. godine. U Republici Srpskoj 1996. godine izvršen je samo popis izbjeglog i raseljenog stanovništva. U međuvremenu popis nije obavljen. Zbog toga se koriste procjene Republičkog zavoda za statistiku Republike Srpske.

Iz ovog pregleda se vidi da je rast ukupnog stanovništva opštine Gradiška bio dosta dinamičan, a naročito u njenom urbanom dijelu. Ovako dinamičan rast stanovništva u urbanom centru Gradiške uslovljen je brzim privrednim razvojem u posmatranom periodu, i proširenjem granica urbanog dijela opštine, što je privuklo dio stanovništva opštine kao i stanovništvo iz okruženja.

Uporedo sa rastom ukupnog broja stanovnika, rasla je i gustina naseljenosti, koja je 1991. godine iznosila 79 stanovnika po km². Gustina naseljenosti na području opštine Gradiška 1991. godine bila je za 15%, a 2003. godine za oko 13% veća od prosjeka u RS.

U periodu od 1991. do 2003. godine broj stanovnika je stagnirao, što je posljedica relativno izbalansiranih migracionih kretanja i smanjenja nataliteta. Nakon toga situacija se znatno poboljšava. Prema ukupnom broju stanovnika, Opština Gradiška je peta po veličini u Republici Srpskoj. Procjenjuje se da Opština Gradiška ima oko 62.000 stanovnika, a u gradu preko 20.000 stanovnika pri čemu je ovaj broj u stalnom porastu.

4.1.3.1 Starosna struktura stanovništva

Stopa rasta starosne grupe od 0 do 15 godina pokazuje tendenciju stagnacije, što se može ocijeniti kao vrlo nepovoljno, posebno zbog očekivanja da u poslijeratnom periodu dođe do značajnijeg povećanja nataliteta.

Starosna grupa stanovništva od 15 do 65 godina starosti, odnosno grupa radno sposobnog stanovništva, u stalnom je porastu. Ovo kretanje je rezultat migracionih kretanja uzrokovanih ratnim dešavanjima.

Može se zapaziti i stalni rast starosne grupe iznad 65 godina starosti, što je posljedica kako ekonomskog napretka, tako i podizanja životnog standarda stanovništva, ali i migracionih kretanja nakon 1992. godine.

4.1.3.2 Polna struktura stanovništva

Trenutno se ne raspolaže sa podacima o polnoj strukturi stanovnika opštine Gradiška, ali se na osnovu nekih ranijih istraživanja u vezi sa polnom strukturom Republike Srpske može konstatovati da je stopa maskuliniteta, kao odnos muškog i ženskog dijela stanovništva mjereno na 100 žena, u 1999. godini bila 98.1. Za očekivati je da je ovaj odnos sličan i u opštini Gradiška, posebno imajući u vidu učešće stanovništva opštine Gradiška u ukupnom stanovništvu Republike Srpske i regiji Banja Luka, kao i relativnu ujednačenost u ovom pogledu u zapadnom dijelu Republike Srpske, koji čini najveći dio njenog stanovništva.

U 2003. god. okvirno se procjenjuje da je došlo do povećanja udjela ženskog stanovništva (ratni gubici muškog stanovništva).

4.2 Zaposlenost i nezaposlenost u Opštini Gradiška

4.2.1 Strukture i kretanje zaposlenih

U posmatranom periodu od 1990 do 2003. godine, došlo je do smanjenja broja zaposlenih za – 31,8%, što znači da je u 2003. godini ukupan broj zaposlenih iznosio 68% od broja zaposlenih u 1990. godini. Ovaj pokazatelj jasno oslikava ne samo stanje zaposlenosti u opštini Gradiška, nego i cjelinu privrednih odnosa i nivoa ekonomske aktivnosti. Uz smanjenje broja zaposlenih, došlo je i do strukturnih promjena u rasporedu radnika po sektorima djelatnosti. U strukturnim promjenama na ovom planu, znatan broj radnika je prešao iz proizvodnje u trgovinu, uslužne i društvene djelatnosti, naročito u periodu od 1995. do 2003 godine. Uz novo zapošljavanje, to je u potpunosti izmijenilo sliku sektorske strukture zaposlenih radnika, kao izraz strukturnih promjena u privredi opštine Gradiška.

Tabela 2: Struktura zaposlenih opštine Gradiška prema djelatnostima

R. br.	D j e l a t n o s t i	1990.		IX / 2000.		IX / 2001.		IX / 2002.		III / 2003.	
		Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
1.	Poljoprivreda, lov, ribarstvo i šum.	2.376	18.0	*	*	961	10.1	910	10.2	874	9.7
2.	Industrija i rudarstvo	6.593	49.9	*	*	2.535	26.6	2.837	31.6	2.767	30.7
3.	Građevinarstvo i vodoprivreda	1.229	9.3	*	*	332	3.5	337	3.8	341	3.8
4.	Trgovina	894	6.8	*	*	1.825	19.2	1.511	16.9	1.529	17.0
5.	Ugostiteljstvo i turizam	164	1.2	*	*	634	6.7	502	5.6	519	5.8
6.	Saobraćaj, skladištenje i veze	223	1.7	*	*	1.081	11.4	441	4.9	462	5.1
7.	Finansijsko poslovanje	*	*	*	*	159	1.7	67	0.7	65	0.7
8.	Uprava	*	*	*	*	478	5.0	437	4.9	435	4.8
9.	Poslovne, komun. i uslužne aktivn.	286	2.2	*	*	366	3.8	742	8.3	823	9.1
10.	Obrazovanje i slične djelatnosti	669	5.1	*	*	559	5.9	615	6.9	625	6.9
11.	Zdravstvo i socijalni rad	785	5.9	*	*	588	6.2	565	6.3	575	6.4
I	Ukupno **	13.219	100.0	9.545		9.518	100.0	8.964	100.0	9.015	100.0
	Samostalne radnje					1.548	16.3	1.326	14.8	1.461	16.2
II	Ukupno bez samostalnih radnji	13.219		9.545		7.970	83.7	7.638	85.2	7.554	83.8
	Finansijskog poslovanje i uprava					637	6.7	604	6.7	500	5.5
III	Ukupno bez radnji, fin. posl.i uprave	13.219		9.545		7.333	77.0	7.034	78.5	7.054	78.2
	Indeks (1990 = 100)	100		72.2		55.5		53.2		53.4	

Izvor: RZS Republike Srpske, Banja Luka

* Nema podataka

** Obuhvaćeni vlasnici radnji, lica koja samostalno obavljaju delatnost i zaposleni kod njih

U 2003. godini u strukturi zaposlenih opštine Gradiška industrija je i dalje na prvom mjestu, ali je značajno učešće zaposlenih u društvenim djelatnostima, upravi, uslužnim djelatnostima, trgovini i poljoprivredi. Oko 50% radnika zaposleno je u neproizvodnim djelatnostima. Ova strukturna slika značajno je izmijenjena u odnosu na 1990. godinu. Najveće je smanjenje izraženo u oblasti šumarstva i industrije, a povećanje je uočljivo u sektorima uslužnih djelatnosti i trgovine. Očigledno, u strukturi zaposlenih u opštini Gradiška došlo je do snažnog zaokreta u pravcu neproizvodnih i uslužnih djelatnosti. Ovo je posebno važna činjenica koja neminovno opredjeljuje dalje razvojne tokove, što se u strateškom pogledu mora posebno uzeti u obzir.

Tabela 3: Struktura zaposlenih po sektorima

Djelatnost	Broj preduzeća	Prosječan broj zaposlenih na bazi časova rada	
		2007	% učeš. 2007
A Poljoprivreda i šumarstvo	36	415	7,5
C Vađenje rude i kamena	3	4	0,1
D Prerađivačka industrija	87	1735	31,3
E Proizv i snabdjevanje el.gasom i vodom	3	141	2,5
F Građevinarstvo	37	659	11,9
G Trgovina na veliko i malo	199	1405	25,3
H Hoteli i restorani	13	99	1,8
I Saobraćaj, skladištenje i veze	44	334	6
J Finansijsko poslovanje	1	3	0,1
K Aktivnosti u vezi sa nekretn. Iznajmlj. I poslov.aktivnosti.	24	113	2
L Obrazovanje	5	29	0,5
M Zdravstveni i socijalni rad	5	540	9,7
N Ostale komun.druš i lične uslužne aktivnosti	10	66	1,2
UKUPNO	467	5543	100,0

Izvor: Strategija razvoja Opštine Gradiška

Ukupan broj zaposlenih opštine Gradiška u 2007. godini bio je 5543 zaposlena na bazi časova rada. Struktura zaposlenosti po sektorima, potvrđuje nastavak tranzicije zaposlenih ka uslužnim sektorima. U uslužnim djelatnostima zaposleno je tako ukupno 46,6% zaposlenih od čega je najveći broj zaposlenih u trgovini 25,3%. Najveći broj zaposlenih u 2007. godini ipak pojedinačno gledano bio je zaposlen u sektoru prerađivačke industrije, ili 31,3%, nakon čega slijede trgovina sa 25,3% te građevinarstvo sa 11,9%. Najmanji broj zaposlenih je u sektoru finansijskog poslovanja broj zaposlenih 3 ili 0,1%.

4.2.2 Strukture i kretanje nezaposlenih

Uočljivo je da je u posmatranom periodu došlo do povećanja broja registrovanih nezaposlenih lica. Izneseni podaci, kao zvanični podaci Zavoda za zapošljavanje RS-a, zbog uslova u poslovnom okruženju, prije svega uređenosti poslovnog ambijenta i zakonskog okvira, a posebno primjene odgovarajućih zakona, moraju da se uzmu sa određenom rezervom u pogledu tačnosti obuhvata, a time i svih ostalih izvedenih struktura. Nezaposleni radnici, kada se redovno ne prijavljuju na Zavod za zapošljavanje, brišu se sa evidencije, pa je i to jedan od razloga, koji ukazuje da stvarna nezaposlenost i registrovana nisu jednake. Uz to, ne poštuje se redosljed upućivanja na posao u odnosu na vrijeme provedeno čekanjem na Zavodu za zapošljavanje. To je dodatni razlog zbog čega nezaposleni radnici ne pridaju dovoljno značaja redovnom prijavljivanju na Zavod za zapošljavanje. Zbog toga evidencija Zavoda za zapošljavanje ne daje pravu sliku o nezaposlenosti. Međutim, kako ne postoje drugi validni podaci na ovom planu, kao i to da nisu vršena kvalitetna istraživanja tržišta rada u Republici Srpskoj, to se u analizi strukture i kretanja nezaposlenih lica u opštini Gradiška, ovi podaci moraju odrediti kao ishodište ove analize.

Tabela 4: Registrovana nezaposlena lica u opštini Gradiška

R. br.	Reristrovani nezaposleni	1990.	2001.	2002.	2003.
1.	Broj nezaposlenih	3.462	4.364	4.228	4.945
2.	Indeks (1990 = 100)	100.0	126.1	122.1	142.8

Izvor: Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, Filijala Gradiška

Za očekivati je da završetak procesa privatizacije državnih preduzeća i dosljedna primjena zakona o stečaju dovedu, ne samo do povećanja broja nezaposlenih, nego i do promjene njihove strukture, prije svega povećanjem učešća starijih dobnih grupa. Kako je zapošljavanje lica u poznijim godinama starosti objektivno teže, to podrazumijeva da će ovi procesi da uvećaju potrebe za socijalnim davanjima, tako da i država i opština moraju na vrijeme da preuzmu odgovarajuće mjere u cilju pomoći ovim kategorijama.

Zanimanja koja se najviše traže, a na osnovu primljenih prijava o potrebi za radnicima ili na osnovu nekih drugih spoznaja Zavoda za zapošljavanje, filijala Gradiška, su prosvjetni radnici i to nastavnici i profesori engleskog i njemačkog jezika i matematike. Uz to, traže se i prodavači i NK radnici.

4.3 Ekonomska struktura opštine Gradiška

4.3.1 Aktuelna privredna struktura i stanje privrede

Da bi se sagledala privredna aktivnost u periodu od 1990. do 2002. godine dat je pregled ostvarenja ukupnog prihoda u sledećim tabelama.

Tabela 5: Ukupan prihod po sektorima

R. br.	Djelatnost	1990. ¹		1995. ²		2002. (u 000 KM)		Indeks (1990 = 100)	
		Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	1995.	2002.
1.	Poljoprivreda i ribarstvo	139.438	20.5	56.282	33.8	37.976	14.4	40.4	27.2
2.	Šumarstvo	12.682	1.8	1.997	1.2	4.613	1.7	15.7	36.4
3.	Industrija i rudarstvo	293.784	43.1	55.976	33.6	63.310	24.0	19.1	21.5
4.	Građevinarstvo i vodopriv.	43.247	6.3	1.969	1.1	14.475	5.5	4.6	33.5
5.	Tgovina	132.940	19.5	33.312	20.0	118.178	44.8	25.1	88.9
6.	Ugostiteljstvo i turizam	2.830	0.4	743	0.4	1.332	0.5	26.3	47.1
7.	Saobraćaj i veze	10.064	1.5	3.157	1.9	3.264	1.2	31.4	32.4
8.	Poslovne, kom.i usluž. aktiv.	12.602	1.9	4.317	2.7	11.848	4.5	34.3	94.0
9.	Obrazovanje i slične djel.*	12.672	1.9	1.853	1.1	194*	0.1	14.6	1.5
10.	Zdravstvo i socijalni rad	21.148	3.1	6.913	4.2	8.506	3.3	32.7	40.2
	Ukupno	681.407	100.0	166.519	100.0	263.705	100.0	24.4	38.7

Izvor: Opština Gradiška, Odjeljenje za privredu i društvene djelatnosti

* Nisu obuhvaćene školske ustanove, kao budžetski potrošači (ne predaju završne račune)

Izneseni podaci govore o problemima koji su nastali u periodu od 1990. do 2002. godine. U periodu od 1990. do 1995. godine došlo je do pada ukupne privredne aktivnosti. 1995. godine ostvaren je ukupan prihod sa svega 24,4% u odnosu na 1990. godinu. Najveći pad je zabilježila industrija 80,9%, odnosno ostvarila je ukupan prihod svega 19,1% u odnosu na ostvarenje u 1990. godini. I pored velikih problema, koji su do 1995. godine negativno uticali na proizvodnju, neke organizacije su uspjele da održe određeni nivo proizvodnje (Levita, Metal, DI Podgradci, Standard). U oblasti poljoprivrede zabilježen je pad proizvodnje za 59.6%, odnosno ostvaren je ukupan prihod 40.4% u odnosu na ostvarenje u 1990. godini. I u ovoj oblasti privrede, u teškim uslovima poslovanja, neka preduzeća su uspjele održati određen nivo proizvodnje i ukupnog prihoda (PIK Mladen Stojanović, Plantaže, Zemljoradnička zadruga Gradiška).

¹ Preračunato u KM prema kursu 1 KM = 7 DIN

² Preračunato u KM prema kursu 1 KM = 1,22 DIN (kurs u periodu od 01.01. do 25.10.1995. godine 1 KM = 1 DIN, a u periodu od 25.11. do 31.12.1995. godine 1 KM = 3,3 DIN)

Od 1995. do 2002. godine došlo je do blagog rasta privredne aktivnosti. Međutim, ukupna vrijednost proizvodnje i usluga mjerena ukupnim prihodom dostigla je u 2002. godini 38.7% vrijednosti ostvarene u 1990. godini.

Podaci iz tabele 5. pokazuju i promjenu strukture privrede u opštini Gradiška. U ukupnoj strukturi proizvodnje i usluga 1990. godine industrija je imala najveće učešće (43,1%), druga je bila poljoprivreda (20,5%), a treća trgovina (19.5%). U industriji, po ukupnom prihodu su prednjačili Levita, Metal, DI Podgradci, Standard i Triko. U oblasti poljoprivrede u 1990. godini značajno učešće u ukupnom prihodu su ostvarili PIK Mladen Stojanović, ZZ Gradiška i ZZ Romanovci.

U periodu tranzicije došlo je do promjene privredne strukture. Najveće učešće u strukturi ukupnog prihoda 2002. godine imala je trgovina (44,8%), zatim industrija (24,0%) i poljoprivreda (14,4%). Analizirajući Tabelu 2, pored opadanja broja zaposlenosti, uočava se tendencija pomjeranja zaposlenih iz oblasti u kojima su dominirala velika državna preduzeća u sektore koji su omogućavali samozapošljavanje. U periodu 1990. do 2002. godine u poljoprivredi broj zaposlenih je smanjen za 61,7%, a u industriji za 57,0%. U ove tri oblasti ukupno, broj zaposlenih je smanjen za 58,2%. Broj zaposlenih u privredi opštine u periodu od 1995. do 2002. godine je povećan za svega 5,5%. U svim državnim preduzećima došlo je do daljnjeg smanjenja broja zaposlenih radnika. To je posebno karakteristično za poljoprivredu i industriju koje su bile dvije vodeće oblasti privređivanja. U tim oblastima, uz određene izuzetke, nije došlo do oživljavanja proizvodnje i ukupne aktivnosti. Naprotiv, jedan broj firmi je zatvoren. Postavlja se pitanje da li je to posljedica samo objektivnih okolnosti ili i subjektivnih razloga (nedostatak znanja, nezainteresovanost, neodgovornost i sl.).

Osnivanje novih preduzeća je uticalo na promjenu strukture privrede, ali nije uspjelo da nadomjesti veliko smanjenje privredne aktivnosti niti smanjenje nivoa nezaposlenosti. Iz podataka o rezultatima poslovanja privrede vidi se da su 1990. godine u strukturi dominirala velika državna preduzeća. Nakon pada poslovne aktivnosti mnoga od njih se nisu ekonomski oporavila. Preduzeća u oblasti industrije su i 1990. godine imala negativne rezultate poslovanja. U privrednoj strukturi opštine najveći problem predstavljaju državna preduzeća u oblasti industrije i poljoprivrede. U ovim preduzećima značajno je smanjen broj zaposlenih, a ista ostvaruju velike gubitke. Gubitak od oko 12,6 miliona KM, koji su u 2002. godini ostvarila državna preduzeća, predstavlja više od petine njihovog ukupnog prihoda. Na drugoj strani privatni sektor privrede je ostvario dobit od oko 5,7 miliona KM, što je oko 3% ukupnog prihoda. Ova dobit, iako ne velika, preko dva puta je veća od dobiti koju je 1990. godine ostvarila ukupna privreda opštine. Ukupna privreda opštine je u 2002. godine u gubitku zbog enormno visokog gubitka u državnom sektoru. Podaci pokazuju da je privatni sektor 1990. godine bio nerazvijen i prema prihodima činio je oko 5% privrede. Iako se broj preduzeća u privatnom sektoru znatno povećao, privatni sektor nije mogao da nadomjesti pad privredne aktivnosti. Autonomni privatni sektor se sporo razvija, a u većini privatizovanih preduzeća nema ozbiljnijih ekonomskih pomaka u smislu povećanja poslovne aktivnosti, porasta zaposlenosti, povećanja efikasnosti i sl.

4.3.2 Struktura privrede u 2007. godini

Analiziramo li posljednje dostupne podatke o strukturi privrede Opštine Gradiška, oni nam potvrđuju u potpunosti nastavak trenda tranzicije i sve veće koncentracije privredne aktivnosti u uslužnim djelatnostima. Tako je u 2007. godini, od ukupnih prihoda Opštine 465,3 miliona KM, najveći dio bio ostvaren u sektoru trgovine čak 49,9%. Nakon toga slijedi prerađivačka industrija sa 22,9% te poljoprivreda i građevinarstvo sa po 7,9% i 7,1% respektivno.

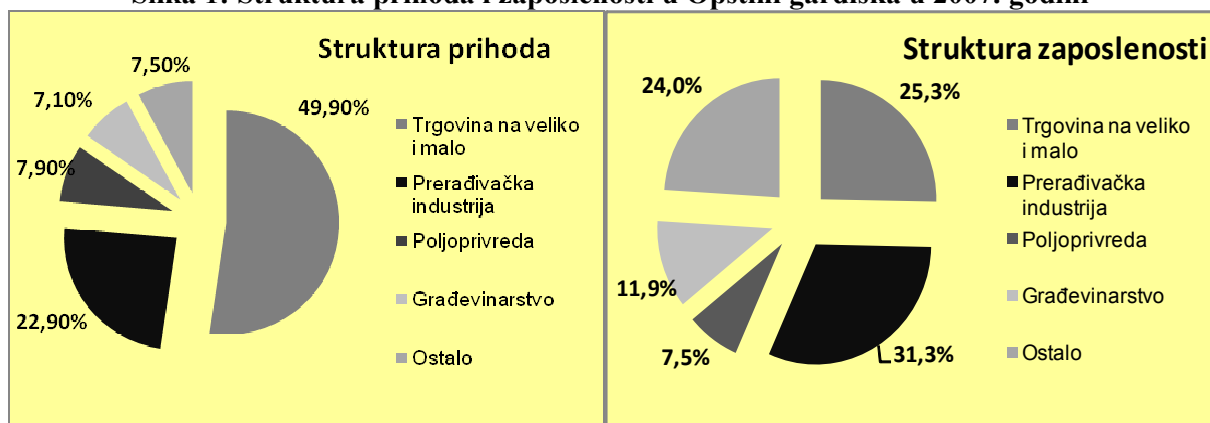
Tabela 6: Struktura prihoda po delatnostima

Djelatnost	Broj preduzeća	Prihodi	
		2007	% učeš. 2007
A Poljoprivreda i šumarstvo	36	36721453	7,9
C Vadenje rude i kamena	3	289232	0,1
D Prerađivačka industrija	87	106787695	22,9
E Proizv i snabdjevanje el.gasom i vodom	3	5941814	1,3
F Građevinarstvo	37	32803543	7,1
G Trgovina na veliko i malo	199	232453002	49,9
H Hoteli i restorani	13	3599278	0,8
I Saobraćaj, skladištenje i veze	44	21655572	4,7
J Finansijsko poslovanje	1	1163950	0,2
K Aktivnosti u vezi sa nekretn. Iznajmlj. I poslov.aktivnosti.	24	7250327	1,6
L Obrazovanje	5	1125790	0,2
M Zdravstveni i socijalni rad	5	13842299	3,0
N Ostale komun.druš i lične uslužne aktivnosti	10	1718546	0,4
UKUPNO	467	465352501	100,0

Izvor: Strategija razvoja Opštine Gradiška

Stopa nezaposlenosti računata kao odnos broja nezaposlenih i zbira broja nezaposlenih i zaposlenih, a na osnovu podatka za nezaposlenost (aktivna ponuda radne snage) sa stanjem na septembar 2007 godine (izvor podataka: Završni račun APIF, RZS Republički Zavod za statistiku Banja Luka) iznosila je 26%.

Slika 1: Struktura prihoda i zaposlenosti u Opštini gradiška u 2007. godini

Izvor: Strategija razvoja Opštine Gradiška

S druge strane, ukupan broj zaposlenih opštine Gradiška u 2007. godini bio je 5543 zaposlena na bazi časova rada. Struktura zaposlenosti po sektorima, je sasvim očekivana i potvrđuje nastavak tranzicije zaposlenih ka uslužnim sektorima. U uslužnim djelatnostima zaposleno je ukupno 46,6%

zaposlenih od čega je najveći broj zaposlenih u trgovini 25,3%. Najveći broj zaposlenih u 2007. godini ipak pojedinačno gledano bio je zaposlen u sektoru prerađivačke industrije, ili 31,3%, nakon čega slijede trgovina sa 25,3% te građevinarstvo sa 11,9%. Najmanji broj zaposlenih je u sektoru finansijskog poslovanja broj zaposlenih 3 ili 0,1%.

4.3.3 Industrija

Industrija je vodeća privredna oblast u poslednjih 30 godina i sve do 1990. godine bila je okosnica razvoja opštine. Međutim, zbog poznatih dešavanja poslije 1990. godine, stepen fizičkog obima industrijske proizvodnje ja naglo opao do 1995. godine, da bi nakon 1995. godine zabilježio značajan rast. Međutim, završetkom rata postepeno dolazi do povećanja fizičkog obima industrijske proizvodnje zaključno sa krajem 2003. godine. U periodu od 1995. do 2002. godine indeks industrijske proizvodnje se povećao sa 6,2 na 11,6. Ovdje treba istaći nekoliko preduzeća koja su uspjela značajnije održati proizvodnju (DI Podgradci, Metal, Ciglana, Standard).

U strukturi prihoda opštine u 2007. godini industrija zauzima drugo mjesto sa 106,7 miliona KM odnosno 22,9% ukupnih prihoda opštine, dok u strukturi zaposlenosti zauzima prvo mjesto sa 31,3% udjela u ukupnoj zaposlenosti opštine.

Tabela 7: Indeksi fizičkog obima industrijske proizvodnje

Bazni indeksi (1990 = 100)

R. br.	Preduzeće	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1	Metal	70.7	23.3	3.9	7.8	1.7	6.0	9.4	12.8	17.1	19.2	24.5	28.1	21.3
2	Fabrika mašina	79.6	57.7	20.6	11.6	3.3	11.6	9.6	18.2	14.4	2.7	3.7	2.6	0.7
3	Standard	99.2	41.7	19.7	19.4	14.2	21.6	18.2	28.2	23.1	28.8	17.7	17.8	18.8
4	Jedinstvo	58.7	3.6	*	3.0	*	*	18.1	38.0	47.5	57.2	13.5	26.7	44.3
5	Ciglana	61.2	6.0	*	0.2	*	9.9	16.2	22.6	36.8	42.3	44.1	39.3	40.3
6	VP Sava	72.8	21.7	7.3	7.3	9.3	4.6	3.9	16.6	16.6	23.9	21.7	20.2	10.4
7	DI Podgradci	94.5	47.3	45.6	42.8	34.2	50.9	48.9	68.0	44.2	39.9	46.5	47.9	39.9
8	INGA	94.3	35.8	20.4	11.3	6.8	11.0	25.9	35.0	23.9	21.9	22.1	8.4	1.0
9	Triko	105.1	27.4	10.2	9.6	1.5	6.0	14.3	29.0	24.5	31.1	25.9	9.5	14.3
10	Levita	89.2	57.4	25.3	20.6	14.9	5.7	4.2	40.9	9.2	5.1	1.6	4.1	2.8
11	RJ Mlin	123.9	114.6	73.7	60.0	36.2	22.4	36.3	33.2	30.8	36.3	23.8	12.6	22.3
13	Tvor.stočne hrane	95.5	70.1	50.7	54.0	41.3	24.7	21.6	31.0	35.1	27.7	16.8	13.2	5.9
14	Nova štampa	92.3	66.5	24.0	15.5	8.8	6.3	5.9	4.2	12.9	5.7	2.0	*	*
	Ukupno	84.5	35.3	15.3	14.1	8.1	10.2	18.9	21.3	20.3	20.9	20.5	18.2	13.9

Izvor: Opština Gradiška, Odjeljenje za privredu i društvene djelatnosti

* Nije bilo proizvodnje

4.3.4 Trgovina

U periodu od 1990. godine do danas u oblasti trgovine dešavaju se velike transformacije. Zbog kidanja robnih tokova na području bivše SFRJ, trgovinska djeletnost, koja je bila skoncentrisana u državnim firmama (veleprodaja i maloprodaja), svedena je u periodu do 1998. godine na minimum. Međutim, kako bivša državna preduzeća raspolazu sa značajnim skladišnim i prodajnim kapacitetima na dobrim lokacijama, ona se ponovo vraćaju na tržište i postepeno istiskuju alternativne oblike maloprodaje. Time je trgovina ponovno dobila na značaju i ponovno postala najznačajnija privredna djelatnost u opštini, gledano po ostvarenim prihodima i zaposlenosti.

U nastavku se daju podaci o kapacitetima, broju zaposlenih i ukupnom prihodu iz čega se mogu sagledati neke od navedenih tendencija.

Tabela 8: Obim trgovinske djelatnosti

R. br.	Privredni subjekti	1990.				2003.			
		Broj objek.	Povš. (m ²)	Broj zapos.	Promet	Broj objek.	Povš. (m ²)	Broj zapos.	Promet
1.	Veletrgovina	3	10.132	268	55.913.000	3	10.132	101	352.000
2.	Potkozarje	26	8.160	507	35.813.000	18	7.030	150	4.471.000
3.	Tržnica (buvljak)					500		500	15.000.000
4.	Radnje					372		581	13.400.000
5.	Stovarišta					7		43	
6.	Zemljorad. zadruge	31	2.010	62		9	547	18	

Izvor: Opština Gradiška, Odjeljenje za privredu i društvene djelatnosti

Na temelju podataka o strukturi prihoda i zaposlenosti opštine Gradiška (tabela 3 i 6), vidljiva je tendencija stalnog povećanja učešća ove privredne grane u privredi opštine. Tako je zaključno sa 2007. godinom učešće trgovine u ukupnim prihodima opštine bilo čak 49,9%, odnosno sa 25,3% u ukupnoj zaposlenosti čime je ona definitivno najznačajnija privredna grana u opštini.

4.3.5 Poljoprivreda

Poljoprivreda je treća po redu privredna oblast po važnosti na području opštine u kojoj svoju egzistenciju obezbjeđuje najveći dio stanovništva. Plodno zemljište je pogodovalo da se u prošlosti razvije vrlo intenzivna poljoprivredna proizvodnja u oba sektora vlasništva. Tome je naročito doprinjelo formiranje poljoprivredno - industrijskog kombinata čija je savremena tehnologija imala dalekosežan uticaj na razvoj poljoprivrede uopšte. Struktura ukupnih zemljišnih površina opštine Gradiška (76.174 ha) veoma je povoljna.

Tabela 9: Struktura zemljišnih površina

(u ha)

R. br.	S t r u k t u r a	Državin sektor		Privatni sektor		Ukupno	%
		Površina	%	Površina	%		
1.	Poljoprivredne površine	12,358	24.4	38,189	75.6	50,547	100.0
1.1.	Obradivo zemljište	10,769	23.0	36,000	77.0	46,769	100.0
1.1.1.	Oranice	8,340	22.2	29,156	77.8	37,496	100.0
1.1.2.	Voćnjaci	915	41.9	1,271	58.1	2,186	100.0
1.1.3.	Vinogradi		0.0	5	100.0	5	100.0
1.1.4.	Livade	1,514	49.1	1,568	50.9	3,082	100.0
1.2.	Pašnjaci	1,495	43.1	1,977	56.9	3,472	100.0
1.3.	Ribnjaci						
1.4.	Trstici	94	30.7	212	69.3	306	100.0
2.	Šume	13,870	66.4	7,007	33.6	20,877	100.0
3.	Neplodno zemljište	3,880	81.7	870	18.3	4,750	100.0
	U k u p n o	30,108	39.5	46,066	60.5	76,174	100.0

Izvor: Opština Gradiška, Odjeljenje za privredu i društvene djelatnosti.

Na području opštine postoji značajna infrastruktura za stočarsku proizvodnju. Do 1990. godine izgrađeno je na imanjima poljoprivrednih proizvođača 206 farmi za proizvodnju mlijeka, 81 farma za tov junadi, 142 farme svinja i 17 farmi za ovce. Ovako značajna infrastruktura daje mogućnost da se stočarstvo brzo razvija, ukoliko za to budu ispunjeni drugi potrebni uslovi.

Tabela 10: Stočarska proizvodnja

R. br.	Vrsta proizvoda	Proizvodnja			Indeksi		
		1990.	1995.	2002.	95/90	02/95	02/90
1.	Meso (t)	15.635	4.848	7.791	31.0	160.7	49.8
2.	Mlijeko (000 l)	34.901	15.687	19.105	45.0	121.8	54.7

Izvor: Opština Gradiška, Odjeljenje za privredu i društvene djelatnosti

Međutim, u skladu sa tendencijom razvoja trgovine i ostalih tercijarnih (uslužnih) djelatnosti, uočljiva je tendencija pada udjela poljoprivrede u ukupnom prihodu i zaposlenosti opštine nakon rata, tako je sa 33,8% udjela u prihodima opštine iz 1995. godine, taj udio pao na 14,4% 2002. godine, te na 7,9% na kraju 2007. godine. Zaključno sa 2007. godinom od ukupnog broja oficijelno zaposlenih osoba njih 7,5% radilo je u poljoprivredi.

4.3.6 Građevinarstvo

Građevinarstvo je u dosadašnjem periodu bila prateća oblast privređivanja na području opštine u okviru koje su pokrivanе, prvenstveno lokalne potrebe u oblasti stanogradnje, izgradnje puteva i proizvodnje građevinskog materijala.

U periodu od 1990. do 1999. godine na području opštine gotovo da i nije bilo organizovane gradnje ni u oblasti niskogradnje ni u oblasti visokogradnje. Od 1999. godine građevinarstvo bilježi stalnu tendenciju rasta i zapošljava značajan broj radnika. Tako je u 2007. godini građevinarstvo doprinjelo 7,1% ukupnih prihoda opštine i zapošljavalo 11,9% zaposlenih u opštini Gradiška.

4.3.7 Saobraćaj i saobraćajna infrastruktura

Zbog svog geoprometnog položaja i blizine glavnih saobraćajnica, Opština Gradiška nije imala naglašenu potrebu za razvojem putničkog saobraćaja. Glavne potrebe u oblasti međumjesnog i međunarodnog putničkog saobraćaja pokrivanе su u tranzitu od strane autoprevoznih firmi iz većih mjesta (Banjaluka, Beograd i Zagreb), a teretni saobraćaj je organizovan kao sporedna djelatnost unutar postojećih privrednih subjekata ili se istim bave pojedinačni prevoznici, kojima je to i osnovno zanimanje. Krajem 2002. godine bilo je registrovano 2.056 teretnih vozila na području opštine.

Za lokalne potrebe organizovan je i razvijen prigradski saobraćaj u okviru bivše državne firme Autoprevoz, a danas je u toj oblasti prisutan i veći broj privatnih autoprevoznika. Krajem 2002. godine održavane su 32 lokalne linije sa oko 80 polazaka.

Geoprometni položaj Gradiške je veoma povoljan u odnosu na glavne drumske i riječne saobraćajnice, a i u odnosu na aviosaobraćaj. Putnu mrežu čine magistralni putni pravci: M 16. (E 661) Gradiška - Romanovci (19 km), M 14.1. Kočićevo - Nova Topola i Čatrnja - Orahova (32 km), regionalni putevi: R 477. Nova Topola - Cerovljani - Čatrnja i Vrbaška - Gornji Podgradci - Mrakovica (49,8 km), R 478. Čatrnja - Turjak - Ivanjska (15,5 km), s napomenom da putni pravac Donji Podgradci - Jablanica - Kozarska Dubica nije proglašen za regionalni putni pravac.

Izgradnja autoputa Banja Luka - Okučani (Hrvatska) za Gradišku ima veliki značaj obzirom na preopterećenost magistralnog puta Gradiška - Banja Luka. Ostali magistralni putni pravci ne ispunjavaju osnovne zahtjeve modernog međuopštinskog i republičkog saobraćaja.

Lokalni i nekategorisani putevi ne zadovoljavaju potrebe savremene privrede i građana, jer je asfaltirano svega oko 30% lokalnih i nekategorisanih puteva na području opštine (oko 1/4 1991. godine). Oko 40% ukupne putne mreže na području opštine je asfaltirano (oko 1/3 1991. godine).

4.3.8 Ugostiteljstvo i turizam

Iako po geoprometnom položaju, kao i prirodnoj raznolikosti spada u tranzitno mjesto sa izuzetno dobrom predispozicijom za razvoj ugostiteljstva i turizma, Gradiška je u ovoj oblasti privređivanja nedovoljno prepoznatljiva i bez značajnije ponude na tržištu. U nastavku se daju podaci o ugostiteljskim kapacitetima, koji potvrđuju gore navedenu konstataciju.

Tabela 11: Ugostiteljski objekti

R.br.	Kapaciteti	1990.	2002.
1.	Hoteli*	1	
2.	Moteli	2	3
3.	Broj ležaja	112	77
4.	Broj restorana	8	9
5.	Ugostiteljske radnje (kafići, bifei i roštiljnice)	62	259

Izvor: Opština Gradiška, Odjeljenje za privredu i društvene djelatnosti

* Postojeći hotel je devastiran i neupotrebljiv

4.4 Kultura, sport i manifestacije

Mrežu ustanova kulture na području opštine čine domovi kulture, društveni domovi, obrazovne i druge ustanove. Šest domova kulture su locirani u Gradišci, Dubravama, Gornjim Podgradcima, Lamincima, Novoj Topoli (djelomično upotrebljiv) i Orahovi (nije za upotrebu). Društveni domovi nalaze se u osamnaest mjesnih zajednica: Greda, Mašići, Romanovci, Bukovac, Vrbaška, Rovine, Grbavci, Donji Karajzovci, Jablanica, Kočićevo, Krajišnik, Jurkovic, Trebovljani, Vakuf, Lužani, Dragelji, Kozinci (ne koristi se) i Rogolji (neupotrebljiv).

Većina objekata zahtjeva sanaciju, rekonstrukciju ili dogradnju, a poseban problem je nemogućnost korištenja objekta doma kulture u Novoj Topoli za osnovnu namjenu. Osnovni nosilac kulturnih aktivnosti u opštini je Dom kulture "Veljko Čubrilović" u Gradišci. Djelatnost Doma kulture obuhvata rad umjetničkih društava ili grupa, književno stvaralaštvo, pozorišnu i filmsku umjetnost, zaštitu kulturnih i istorijskih vrijednosti (Zavičajni muzej), bibliotekarsku djelatnost (Narodna biblioteka). Dom kulture se finansira dijelom iz budžeta opštine, a dijelom iz sopstvenih sredstava. Ova sredstva nisu dovoljna za održavanje zgrade i njeno funkcionisanje.

Na području opštine postoji 88 sportskih objekata, od čega su 74 objekti otvorenog tipa, a 14 zatvorenog tipa (11 školskih sportskih sala, sportska sala Stanice javne bezbjednosti, Sokolski dom i Kuglana).

Pored toga što je na području Opštine dosta rasprostranjena mreža sportskih organizacija i što ima relativno veliki broj sportskih objekata, veliki problem predstavlja nedostatak bazena i sportske dvorane. Otpočela je izgradnja bazena, a sportska dvorana je definisana urbanističkim projektom.

Sport u cjelini u Gradišci ima dugu tradiciju, a naročito fudbalski sport. Već 60 - tih godina prošlog vijeka u Gradišci je bilo oko 20 fudbalskih klubova. Značajne rezultate je imao FK "Kozara", ali i fudbalski klubovi iz Gornjih Podgradaca i Nove Topole, te poslednjih godina "Omladinca" iz Brestovčine i dr. Ove godine osnovan je Košarkaški klub invalida "Kozara" Gradiška, a Košarkaški klub "Standard" Gradiška, FK "Stevan Dukić" iz Rogolja i FK "Lijevče" iz Nove Topole ponovo su počeli da se takmiče. Zapažene rezultate su ostvarivali Ženski rukometni klub "Triko", Kuglaški klub "Kozara", a u posljednje vrijeme Ženski košarkaški klub "Kozara", Odbojkaški klub "Inga", Šakovski klub "Kozara", Centar za podvodne aktivnosti "Sveti Nikola", borilački klubovi, društava sportskih ribolovaca i dr.

U 2003. godini na području opštine Gradiška aktivno je radilo 46 sportskih organizacija (22 fudbalska kluba, 21 klub drugih sportova, dva udruženja i jedan savez).

Opštinski fudbalski savez Gradiška okuplja 22 fudbalska kluba (oko 1.700 registrovanih igrača), Udruženje fudbalskih trenera (56 trenera) i Udruženje fudbalskih sudija i instruktora (112 članova), ukupno 1.868 sportista i sportskih radnika. Opštinski fudbalski savez, u saradnji sa institucijama i organima Opštine, je organizator tradicionalnog Ljetnog fudbalskog turnira koji u pravilu ima međunarodni karakter. Na području opštine djeluje i Područni fudbalski savez koji vodi Međuopštinsku ligu "Gradiška" i Područnu ligu "Gradiška".

Sportska rekreacija građana na području opštine Gradiška ima različite vidove i intenzitet. Najznačajniji je tradicionalni Radnički turnir u malom fudbalu koji organizuje sindikat opštine, a u kome u prosjeku učestvuje 20 i više ekipa.

Na teritoriji opštine Gradiška aktivno djeluje 24 kluba dvoranskih i drugih sportova (3 košarkaška, 2 karate kluba, 3 kuglaška, 2 odbojkaška, 2 ronilačka, 2 šahovska, 1 sportsko-ribolovni, sportsko-plesni, sportsko-ritmički, konjički, fitness, automobilistički, motociklistički, aero, džiju-džicu i košarkaški klub invalida) i 4 sportske asocijacije (Opštinski i Područni fudbalski savez Gradiška, Sokolsko društvo Gradiška i Profesionalni boksaerski kamp "Crvena zvijezda").

Na području opštine postoji 97 sportskih objekata, a od toga su 82 objekta otvorenog tipa (vanjski tereni i bazeni), a 14 zatvorenog tipa (11 školskih sportskih sala, sportska sala Policijske stanice, Sokolski dom i jedna kuglana).

Zbog vrlo intenzivnih aktivnosti te razvoja sportskih i kulturnih aktivnosti na području opštine Gradiška postoji jasna potreba za izgradnjom još jedne gradske sportske dvorane koja će imati više namjena, što je upravo i cilj prve emisije Obveznica opštine. Svrha prikupljanja kapitala ovim putem isključivo i jeste namjenjena izgradnji Sportsko - poslovnog centra „Servitium“ u Gradišci, u čijem sklopu će biti gradska sportska dvorana.

Opština Gradiška na osnovu Zakona o sportu, izdvaja značajna finansijska sredstva. Sredstva se doznaveavaju sportskim organizacijama i organizatorima sportskih manifestacija u skladu sa Godišnjim planom i pojedinačnim zahtjevima klubova, saveza, škola i drugih ustanova. Opštinska uprava bila je sponzor većine navedenih značajnih sportskih manifestacija, a posebno onih koje su se održavale povodom Krsne slave opštine u sklopu manifestacije "Gradiška jesen" i Dana opštine.

4.5 Lokalna uprava i samouprava

Zakonom o lokalnoj samoupravi definisan je način funkcionisanja lokalne vlasti. Istim Zakonom ustanovljeni su organi lokalne samouprave i to: Skupština opštine i Načelnik opštine.

4.5.1 Skupština opštine

Skupština opštine je organ odlučivanja i kreiranja politike opštine. Skupština opštine u svom radu, između ostalog:

- donosi Statut opštine,
- donosi odluke i druga opšta akta i daje njihovo autentično tumačenje,
- donosi ekonomski plan, plan razvoja i investicione programe,
- donosi budžet i završni račun,
- donosi razvojne, prostorne i urbanističke planove i programe,
- donosi odluke o raspolaganju imovinom opštine,
- donosi odluku o članstvu opštine u Savezu opština i gradova, i udruživanju u druge saveze i organizacije,
- bira i razrješava predsjednika i potpredsjednika Skupštine opštine,
- zamjenika načelnika opštine i sekretara Skupštine opštine,

- odlučuje o zaduženju opštine,
- osniva javna i komunalna preduzeća i ustanove drugih djelatnosti za obavljanje poslova od interesa za opštinu,
- raspisuje javni zajam i samodoprinos,
- raspisuje referendum,
- daje mišljenje o promjeni granica opštine,
- odlučuje o drugim pitanjima u skladu sa zakonom.

Tabela 12: Skupština opštine Gradiška broji 27 odbornika i to prema sledećoj strukturi:

R.B.	STRANKA	BROJ ODBORNIKA
1.	Stranka nezavisnih socijaldemokrata - SNSD	11
2.	Srpska demokratska stranka - SDS	7
3.	Partija demokratskog progresa - PDP	3
4.	Nezavisni odbornici	2
5.	Stranka demokratske akcije – SDA	1
6.	Socijal-demokratska partija BiH – SDP BiH	1
7.	Narodna stranka radom za boljitak	1
8.	OO Stranke Penzionera	1

Izvor: Opština Gradiška

4.5.2 Načelnik opštine

Načelnik opštine predstavlja i zastupa opštinu, nosilac je izvršne vlasti u opštini. Načelnik rukovodi opštinskom administrativnom službom i odgovoran je za njen rad. U svom radu Načelnik opštine, između ostalog:

- predlaže Statut opštine,
- predlaže odluke Skupštini,
- provodi politiku i izvršava odluke i druga akta Skupštine,
- izvršava zakone i druge propise Republike, čije je izvršavanje povjereno opštini
- donosi odluku o osnivanju opštinske administrativne službe,
- uspostavlja saradnju opštine sa drugim opštinama, gradovima, međunarodnim i drugim organizacijama,
- zaključuje ugovore u ime opštine,
- donosi odluke o raspolaganju novčanim sredstvima na način utvrđen Statutom,
- vrši i druge poslove utvrđene zakonom.

4.5.3 Administrativna služba

Administrativna služba raspolaže sa 2800 m² smještajnog prostora od čega je u neposrednoj funkciji Centra za usluge građanima 410 m². Centar ima 13 šaltera na kojima rade kompetentne osobe iz svih odjeljenja Administrativne službe koje mogu strankama pružiti kompletnu uslugu i dati valjana tumačenja i odgovore.

Otvoren je šalter kancelarija banke gdje se vrši uplata svih taksa i naknada proizišlih iz rada Administrativne službe, što omogućuje znatnu uštedu vremena strankama. Tu je i šalter osiguranja. U šalter Sali smješten je i šalter Službe objedinjene naplate, obrazovan pri Odjeljenju za finansije, gdje se objedinjeno vrši naplata svih komunalnih usluga i naknada. Zahtjevi se popunjavaju elektronski, nakon čega stranka samo potpisuje popunjen i odštampan zahtjev. Značajna novina je info pult na kojem građani mogu dobiti odgovore i informacije o raznovrsnim pitanjima iz strukture funkcionisanja opštine kao i upute prilikom podnošenja zahtjeva.

Najsavremenija tehnička rješenja omogućuju potpuno efikasno funkcionisanje opštinske administracije stvarajući mogućnost da građani svoja prava ostvare na jednom mjestu i u najkraćem mogućem vremenu. Planira se i povezivanje mjesnih kancelarija sa administrativnom službom u okviru SWING PROCESS MANAGER-a čime bi se omogućilo da značajni dio usluga građanima mogu završiti u mjesnim kancelarijama.

4.6 Strategija razvoja Opštine Gradiška 2007-2015.

4.6.1 Vizija “Gradiška 2025.”

Raniji koncept razvoja Opštine Gradiška zasnovan na velikim državnim preduzećima, koja su se razvijala na podlozi značajnih prirodnih resursa, učinio je Gradišku prepoznatljivom u bivšoj Bosni i Hercegovini. Ovaj koncept razvoja je logikom tranzicije, koja još traje, doveden u pitanje. Buduća očekivanja strategije razvoja polaze od sagledavanja optimalnog načina korišćenja resursa opštine i povoljnih mogućnosti koje pruža okruženje s jedne strane i slabostima kao i prijetnjama iz okruženja s druge strane.

4.6.2 Strateški ciljevi opštine Gradiška

U Strategiji razvoja opštine Gradiška u periodu 2004 - 2012. godina definisani su slijedeći strateški razvojni ciljevi:

Strateški cilj 1: Povećavanje zaposlenosti

Strateški cilj 2: Podizanje nivoa infrastrukturnog i društvenog standarda,

Strateški cilj 3: Unapređenje kvaliteta životne sredine,

Strateški cilj 4: Funkcionalan sistem opštinskih institucija i

Strateški cilj 5: Usklađivanje razvoja opštine sa okruženjem.

Za potrebe ove Strategije akceptiraće se dva moguća scenarija:

Optimističniji scenario koji podrazumijeva značajnije ubrzavanje određenih procesa i njihov završetak u strateškom planskom horizontu:

- privatizacija i restrukturiranje strateških preduzeća,
- provođenje planiranih ekonomskih i društvenih reformi,
- pokretanje i realizacija velikih infrastrukturnih projekata.

Pesimističniji scenario koji podrazumijeva aktuelnu sporost:

- određenih procesa i njihovo nezavršavanje u strateškom planskom horizontu:
- status quo u procesu privatizacija i restrukturiranju strateških preduzeća,
- usporavanje ekonomskih i društvenih reformi
- nepokretanje velikih infrastrukturnih projekata,
- nemogućnost obezbjeđenja sredstava za razvoj (nemogućnost zaduživanja i sl.).

Strateške ciljeve moguće je ostvariti izradom, usvajanjem i realizacijom razvojnih programa i projekata.

Strateški cilj 1: Povećavanje zaposlenosti

U narednih osam godina realno je očekivati završetak procesa privatizacije i postepeno aktiviranje dijelova postojećih kapaciteta posebno u oblasti metalne, mašinske, drvene, tekstilne i prehrambene industrije. Takođe je realno očekivati ubrzaniji razvoj preduzetničkog sektora prije svega u oblasti proizvodnje zbog očekivanog stimulaturnijeg poslovnog ambijenta i stvaranja povoljnijih uslova u lokalnim okvirima. Ovi procesi bi trebali da stvore uslove za zapošljavanje oko 4.000 radnika, što podrazumijeva zapošljavanje nezaposlenih lica (vode se na listama Zavoda za zapošljavanje), radnika koji će u procesu privatizacije ostati bez posla (danas se vode kao zaposleni) i novih radno sposobnih stanovnika.

Strateški cilj 2: Podizanje nivoa infrastrukturnog i društvenog standarda

Infrastrukturni i društveni razvoj značajno utiče na povećanje standarda građana i stvaranje uslova za ubrzaniji ekonomski i društveni razvoj

Strateški cilj 3: Unapređenje kvaliteta životne sredine

Sačuvati i unapređivati kvalitet životne sredine (voda, poljoprivredno zemljište, šuma i šumsko zemljište, vodotoci i vazduh) je zahtjev koji je inkorporiran u sve projekte i aktivnosti na području opštine. To je u suštini nivo kulture i materijalnih mogućnosti.

Strateški cilj 4: Funkcionalan sistem lokalnih institucija

Unapređivanje rada lokalne uprave i lokalnih javnih službi u smislu njihove posvećenosti lokalnom ekonomskom i društvenom razvoju (spremnost za promjene) jedan je od osnovnih institucionalnih uslova za operacionalizaciju strateških razvojnih ciljeva.

Strateški cilj 5: Usklađivanje razvoja opštine sa okruženjem

4.6.3 Ključni projekti za ostvarenje strateških ciljeva uz finansijski pregled

Finansijski okvir i dinamika realizacije programa projekata

Potrebna sredstva za realizaciju programa i projekata su procijenjena na osnovu orijentacionih predračunskih vrijednosti koje su dobijene od nadležnih organa, službi i organizacija i procjene Tima za izradu Strategije razvoja.

Tabela 13: Orijentacioni finansijski okvir

(u KM)

R.Br	Programi i projekti	Vrijednost	Finansiranje		Investitori	Kredit	Gradani	Donacije
			Budžet opštine	Entitet Država				
1	Strateški cilj 1: Povećavanje zaposlenosti	7,200,000	2,700,000			4,500,000		
1.1.	Program rješavanja funkcionisanja strateških preduzeća i drugih velikih preduzeća u procesu privatizacije							
1.2.	Program razvoja poljoprivrede							
1.2.	Programi u oblasti stočarstva i prerade mesa i mlijeka							
1.3.	Programi u oblasti šumarstva, drvoprerade i proizvodnje namještaja							
1.4.	Program razvoja malih i srednjih preduzeća	800,000	800,000					
1.5.	Projekat Agrocentar Lijevo polje	500,000	500,000					
1.6.	Projekat Kooperacija Potkozarje	300,000	300,000					
1.7.	Program formiranja poslovnih zona	5,000,000	500,000			4,500,000		
1.8.	Program pretvaranja degradiranih poljoprivrednih površina u ribnjake, rekreativne i druge adekvatne sadržaje	300,000	300,000					
1.9.	Program unapređenja uslužnog sektora (turizam, savremena trgovina, ugostiteljstvo, savremeno zanatstvo)	300,000	300,000					
2	Strateški cilj 2: Podizanje nivoa infrastrukturnog i društvenog standarda	84,750,000	15,360,000	6,650,000	20,950,000	31,610,000	9,700,000	480,000
2.1.	Programi i projekti komunalne infrastrukture	72,350,000	7,490,000	5,300,000	20,950,000	28,910,000	9,700,000	
2.1.1.	Program urbanističkog uređenja	1,500,000	1,000,000			500,000		
2.1.1.1.	Prostorni plan opštine i Urbanistički plan grada i naselja, gradskog karaktera (u skladu sa dugoročnom koncepcijom razvoja grada i opštine)	1,000,000	500,000			500,000		
2.1.1.2	Program izrade provedbene prostorno - planske dokumentacije (regulacioni planovi, urbanistički projekti, planovi parcelacije)	300,000	300,000					

R.Br	Programi i projekti	Vrijednost	Finansiranje						
			Budžet opštine	Entitet Država	Investitori	Kredit	Građani	Donacije	
2.1.1.5.	Projekat informacionog sistema i monitoringa naplate naknada za građevinsko zemljište, komunalnih i drugih naknada	50,000	50,000						
2.1.1.6.	Program legalizacije bespravno izgrađenih objekata	100,000	100,000						
2.1.1.7.	Programi uređenja građevinskog zemljišta	50,000	50,000						
2.1.2.	Program sanacije i rekonstrukcije hidromelioracione mreže	4,000,000	400,000	2,000,000		1,600,000			
2.1.3.	Program multimodalnog transport	200,000	200,000						
2.1.4.	Program modernizacije (asfaltiranja) lokalnih puteva	11,000,000	1,100,000	3,300,000		3,300,000		3,300,000	
2.1.4.1.	Program rekonstrukcije oko 160 km lokalnih puteva								
2.1.5.	Program sanacije i proširenja telekomunikacionog sistema	8,600,000			8,600,000				
2.1.5.1.	Projekat zamjene starih telefonskih centrala za oko 10.000 novih telefonskih brojeva (grad, Gornji Podgradci, Orahova i Turjak)	2.000.000							
2.1.5.2.	Projekti rekonstrukcije i izgradnje pristupnih mreža u gradskom području, prigradskim naseljima (Krušik, Brestovčina, Čatrnja - Vrbaška), naseljima gradskog karaktera (Nova Topola, Gornji Podgradci, Orahova - Gašnica) i drugim naseljima (Turjak, Bistrica - Jelići, Grbavci i Cerovljani - Cimitroti - Dragelji - Lužani)	5.500.000							
2.1.5.3.	Projekti izgradnje optičkih spojnih puteva (grad, Kozinci, Laminci, Dolina, Gornji Podgradci, Orahova, Turjak)	1.100.000							
2.1.6.	Program odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda	16,200,000	1,950,000		300,000	13,950,000			
2.1.6.1.	Projekat čišćenja (odmuljivanja) kanalizacione mreže	300,000			300,000				
2.1.6.2.	Projekat izgradnje kolektora Industrijska zona - Izvoršte "Žeravica" (uža zaštita izvoriša)	1,500,000	150,000			1,350,000			
2.1.6.3.	Projekat izgradnje oko 4 km kolektora Industrijska zona - Brestovčina	4,000,000	400,000			3,600,000			
2.1.6.4.	Program kanalizacione mreže prigradskih naselja (oko 5 km)	4,000,000	400,000			3,600,000			
2.1.6.5.	Program kanalizacionih sistema Nova Topola, Gornji Podgradci i Orahova	6,000,000	600,000			5,400,000			
2.1.6.6.	Program realizacije Pravilnika o tretmanu i odvodnji otpadnih voda za područja gradova i naselja gdje nema javne kanalizacije (Sl.gl.RS 68/01.)	100,000	100,000						
2.1.6.7.	Ivesticiono - tehnička dokumentacija za izgradnju gradskog prečišćava otpadnih voda	200,000	200,000						
2.1.6.8.	Projekat informacionog sistema i monitoringa zagađivača u opštini	100,000	100,000						
2.1.7.	Program proširenja sistema vodosnabdijevanja	12,000,000	1,350,000		1,350,000	2,900,000		6,400,000	

R.Br	Programi i projekti	Vrijednost	Finansiranje		Entitet Država	Investitori	Kredit	Građani	Donacije
			Budžet opštine						
2.1.7.1.	Investiciono – tehnička dokumentacija u oblasti vodosnabdjevanja	300,000	150,000			150,000			
2.1.7.2.	Projekat snabdjevanja elekt. energijom vodotornja putem multog voda	300,000					300,000		
2.1.7.3.	Završetak izgradnje vodovoda Gradiska – Podgradci	1,000,000					1,000,000		
2.1.7.4.	Projekat rekonstrukcije cjevovoda za grad (14.500 m) zbog dotrajalosti (enormni gubici vode), štetnosti po zdravlje i nedovoljnog kapaciteta (izgrađen 1965. godine) i dotrajale i neuslovne vodovodne mreže	2,000,000	200,000			200,000	1,600,000		
2.1.7.5.	Projekat razvoja vodovodnog sistema za novih 4.000 domaćinstava (projektna dokumentacija, proširenje kapaciteta vodoizvorišta, proširenje kapaciteta rezervoara, izgradnja distributivne i sekundarne vodovodne mreže)	8,000,000	800,000			800,000		6,400,000	
2.1.7.6.	Projekat centralnog upravljanja sistemom vodosnabdjevanja	200,000	100,000			100,000			
2.1.7.7.	Projekat monitoringa lokalnih vodovoda na području opštine	200,000	100,000			100,000			
2.1.8.	Program razvijanja sistema za upravljanje čvrstim otpadom	3,000,000	300,000			300,000	2,400,000		
2.1.8.1.	Projekat prikupljanja, deponovanja i transporta čvrstog otpada u okviru regionalnog sistema odlaganja čvrstog otpada (projektovanje sistema, izgradnja transportne stanice, nabavke kontejnera, transportnih sredstava i druge prateće opreme)	3,000,000	300,000			300,000	2,400,000		
2.1.9.	Program rekonstrukcije elektroenergetske mreže	10,000,000				10,000,000			
2.1.10.	Program proširenja toplifikacionog sistema	3,400,000	140,000			2,000,000	1,260,000		
2.1.10.1.	Projekat sistema upravljanja i regulacije proizvodnje i distribucije toplote	200,000	20,000				180,000		
2.1.10.2.	Projekat proširenja sistema toplifikacije za 800 novih korisnika centralnog dijela grada koji se nalazi između r. Save i bivšeg odušnog kanala (izgradnja oko 3 km vrelovođne distributivne mreže, novih toplinskih stamca, izmjena sistema cirkulacije vrelovođ - kotlovnica	3,200,000	120,000			2,000,000	1,080,000		
2.1.11.	Program rješavanja problema gradskog groblja i održavanja grobalja na području opštine	300,000	300,000						
2.1.11.1.	Projekat gradskog groblja	250,000	250,000						
2.1.11.2.	Program uređenja i kontrole lokalnih grobalja	50,000	50,000						
2.1.12.	Program rekonstrukcije i proširenja javne rasvjete	3,000,000					3,000,000		
2.1.12.1	Projekat zamjena postojeće i izgradnje nove javne rasvjete (60 km)	3,000,000					3,000,000		

R.Br	Programi i projekti	Vrijednost	Finansiranje			Kredit	Građani	Donacije
			Budžet opštine	Entitet Država	Investitori			
2.1.13.	Program uređivanja i opremanja javnih zelenih i rekreacionih površina	400,000	400,000					
2.1.14.	Program projektovanja i uređenja parking prostora	300,000	300,000					
2.1.14.1.	Projekat Javna garaža	100,000	100,000					
2.1.14.2.	Projekat uređenja parking prostora sa naplatom	200,000	200,000					
2.1.15.	Program izgradnje tržnica na malo	50,000	50,000					
2.2.	Programi i projekti ostale gradske infrastrukture	500,000	500,000					
2.2.1.	Projekat Gradski hotel							
2.2.2.	Projekat Sportsko - rekreacioni centar							
2.3.	Programi i projekti društvene infrastrukture	11,900,000	7,370,000	1,350,000		2,700,000		480,000
2.3.1.	Programi obrazovanja	3,900,000	2,550,000	1,350,000				
2.3.1.1.	Projekat proširenja kapaciteta dječijih vrtića	300,000	300,000					
2.3.1.2.	Projekat Četvrt gradska osnovna škola	1,000,000	100,000	900,000				
2.3.1.3.	Program opremanje obrazovnih ustanova	500,000	50,000	450,000				
2.3.1.5.	Program podrške oblicima stalne edukacije i prekvalifikacije	100,000	100,000					
2.3.1.6.	Program stipendiranja đaka i studenata	2,000,000	2,000,000					
2.3.2.	Programi kulture i sporta	3,900,000	1,200,000			2,700,000		
2.3.2.1.	Program opremanja bivše zgrade Opštinske uprave za određene kulturne sadržaje	1,000,000	100,000			900,000		
2.3.2.2.	Program sanacije/rekonstrukcije objekata za kulturne i sportske sadržaje	2,000,000	200,000			1,800,000		
2.3.2.3.	Programi kulturnih i sportskih manifestacija i razvoja kulturno – umjetničkog amaterizma	500,000	500,000					
2.3.2.4.	Program podrške umjetničkih i sportskih talenata	400,000	400,000					
2.3.3.	Programi zdravstvene zaštite	200,000	200,000					
2.3.3.1.	Program podrške reformi i unapređenju zdravstvene zaštite	200,000	200,000					
2.3.4.	Programi socijalne zaštite	3,900,000	3,420,000					480,000

R.Br	Programi i projekti	Vrijednost	Finansiranje						
			Budžet opštine	Entitet Država	Investitori	Kredit	Gradani	Donacije	
2.3.4.1.	Program materijalne pomoći (tuda njega i pomoć, zdravstveno osiguranje socijalno ugroženih lica, smještaj u ustanove socijalne zaštite, smještaj u porodice, stalne novčane pomoći, jednokratne novčane pomoći, socijalno – pedagoške životne zajednice, kategorizacija djece i omladine)	3,000,000	3,000,000						
2.3.4.2.	Program borbe protiv ovisnosti i asocijalnog ponašanja	200,000	40,000						160,000
2.3.4.3.	Program opremanja i osposobljavanja Centra za socijalni rad (sa 5 na 8 stručnih radnika, računari, namještaj, sanacija kancelarijskog prostora)	100,000	100,000						
2.3.4.4.	Program privremenog smještaja samohrananih roditelja (za 5 osoba u baraci organa Opštinske uprave)	200,000	40,000						160,000
2.3.4.5.	Program mini radionica za omladinu sa posebnim potrebama (za 5 osoba u baraci organa Opštinske uprave)	200,000	40,000						160,000
2.3.4.6.	Program podrške humanitarnih organizacija	200,000	200,000						
3	Strateški cilj 3: Unapređenje kvaliteta životne sredine	700,000	700,000						
3.1.	Programi unapređenja životne sredine	700,000	700,000						
3.1.1.	Projekat Ekološki forum Gradiška	400,000	400,000						
3.1.2.	Program i zaštite prirodnih vrijednosti (pećine, izvori i sl.)	100,000	100,000						
3.1.3.	Program monitoringa kvaliteta vazduha, buke i sl.	100,000	100,000						
3.1.4.	Ostali ekološki projekti	100,000	100,000						
4	Strateški cilj 4: Funkcionalan (efikasan, racionalan i transparentan) sistem lokalnih institucija	2,350,000	1,090,000				1,260,000		
4.1.	Program unapređenja lokalne uprave	1,700,000	890,000				810,000		
4.1.1.	Projekat Zgrada lokalne uprave	500,000	50,000				450,000		
4.1.2.	Projekat nove organizacije lokalne uprave na principima efikasnosti, transparentnosti i racionalnosti lokalne administracije	200,000	20,000				180,000		
4.1.3.	Projekat Lokalni razvojni informacijski sistem	200,000	20,000				180,000		
4.1.4.	Projekat Razvijanje sistema odnosa sa javnošću	100,000	100,000						
4.1.5.	Projekat Razvijanje sistema promocije opštine za domaća i strana ulaganja	100,000	100,000						
4.1.6.	Projekat uvođenja standarda ISO u lokalnu administraciju	200,000	200,000						
4.1.7.	Program popisa opštinske imovine	50,000	50,000						
4.1.8..	Program sređivanja opštinske arhive	50,000	50,000						

R.Br	Programi i projekti	Vrijednost	Finansiranje					Donacije
			Budžet opštine	Entitet Država	Investitori	Kredit	Gradani	
4.1.9.	Program izmjene kadrovske strukture opštinske uprave	300,000	300,000					
4.2.	Program unapređenja opštinskih javnih službi	550,000	100,000			450,000		
4.2.1.	Program opremanje organizacija za zaštitu ljudi i materijalnih dobara	500,000	50,000			450,000		
4.2.2.	Program izmjene kadrovske strukture opštinskih javnih službi	50,000	50,000					
4.3.	Program podrške razvoju nevladinog sektor u opštini	100,000	100,000					
5	Strateški cilj 5: Usklađivanje razvoja opštine sa okruženjem	200,000	200,000					
5.2.	Program podrške i učešća u regionalnim i subregionalnim projektima od zajedničkog interesa	200,000	200,000					
	Ukupno	96,800,000	20,050,000	6,650,000	22,550,000	37,370,000	9,700,000	480,000

4.7 Kapitalne investicije Opštine Gradiška

Najznačajnije kapitalne investicije u posljednje dvije godine opštine Gradiška su:

Tabela 14: Kapitalne investicije opštine Gradiška

Naziv projekta	Iznos	Trajanje projekta	Izvođač
Rekonstrukcija i modernizacija, izgradnja upravljanje i održavanje sistema javne rasvjete u Opštini Gradiška	8.449.189,80 KM investicija 6.254.104,50 KM održavanje	početak projekta april 2006. trajanje projekta 10 godina	Simens d.o.o., Banja Luka
Rekonstrukcija ulica u funkciji graničnog prelaza	11.375.395 KM	početak projekta sept. 2007. trajanje projekta 2 godine	Niskogradnja d.o.o., Laktaši
Izvođenje građ.-zanatskih radova na izgradnji crkve sa mrtvačnicom na groblju Brestovčina	495.337,67 KM	početak projekta avgust 2007. trajanje projekta 1 godina	Projekt 89 d.o.o., Srbac
Izvođenje građ.-zanatskih radova na sanaciji i zatvaranju objekta Doma kulture	5.333.844,00 KM	početak projekta oktobar 2006. trajanje projekta 2 godine	Arting invest d.o.o., Gradiška

Izvor: Opština Gradiška

Na temelju iznesenih podataka, u ovoj godini očekuje se završetak svih kapitalnih projekata osim projekta rekonstrukcije i modernizacije javne rasvjete u Opštini Gradiška, koji je dugoročni projekt čije je predviđeno kontinuirano trajanje 10 godina, odnosno do 2016. Godine.

Trenutno je u pripremi i kapitalni projekt „Izgradnja sistema vodosnabdijevanja i kanalizacije i upravljanje čvrstim otpadom u opštini Gradiška“ u iznosu od 5.000.000 eura, čiji početak je planiran za početak naredne godine.

4.8 Budžet opštine Gradiška

4.8.1 Zakonodavni okvir postupka donošenja i izvršenja budžeta opština u Republici Srpskoj

Za planiranje ubiranja i raspodjele sredstava od izuzetnog je značaja neprekidno praćenje i primjena propisa koji određuju ostvarivanje i raspodjelu prihoda, kao i propisa koji definišu rashode i poreskih zakona, to su:

- Zakon o budžetskom sistemu RS (Službeni glasnik RS, broj: 96/03,11/04, 67/05, 34/06, 128/06)
- Zakon o lokalnoj samoupravi (Službeni glasnik RS, broj 101/04, 42/05 i 118/05)
- Zakon o zaduživanju, dugu i garancijama Republike Srpske (Službeni glasnik RS broj 30/07) koji je usaglašen sa Zakonom o zaduživanju, dugu i garancijama Bosne i Hercegovine
- Zakon o investiranju javnih sredstava (Službeni glasnik RS, broj 97/04)
- Zakon o računovodstvu i reviziji RS (Službeni glasnik RS, broj 67/05)

- Zakon o trezoru (Službeni glasnik RS, broj 16/05)
- Zakon o porezu na dodatu vrijednost (Službeni glasnik RS, broj 9/05 i 35/05)
- Zakon o poreskoj upravi-prečišćeni tekst (Službeni glasnik RS, broj 112/07)
- Zakon o porezu na dohodak (Službeni glasnik RS, broj 91/06 i 128/06)
- Zakon o porezu na imovinu (Službeni glasnik RS, broj 51/01 i 53/07)
- Zakon o porezima na igre na sreću i zabavne igre (Službeni glasnik RS, broj 5/99 52/01, 25/02 i 52/06)
- Zakon o građevinskom zemljištu RS (Službeni glasnik RS, broj 41/03 i 112/06)
- Zakon o poljoprivrednom zemljištu (Službeni glasnik RS, broj 93/06)
- Zakon o civilnoj zaštiti (Službeni glasnik RS, broj 26/02 i 39/03)
- Zakon o šumama (Službeni glasnik RS, broj: 13/94, 8/96, 10/97, 23/98, 18/99, 43/02, 53/05 i 91/06)
- Zakon o boravišnoj taksi (Službeni glasnik RS, broj 118/05)
- Zakon o administrativnim taksama i naknadama (Službeni glasnik RS, broj 118/05, 37/01, 52/01 i 34/06).
- Zakon o dječijoj zaštiti (Službeni glasnik RS, broj 4/05)
- Zakon o zaštiti od požara (Službeni glasnik RS, broj: 16/95, 16/02 i 2/05)
- Zakon o bibliotečkoj djelatnosti (Službeni glasnik RS, broj 52/01 i 39/03)
- Zakon o finansiranju političkih stranaka iz budžeta Republike, opštine i grada (Službeni glasnik RS, broj 17/00 i 62/04)
- Zakon o sportu (Službeni glasnik RS, broj 4/02 i 66/03)
- Naredba o uplaćivanju određenih prihoda budžeta Republike, opština i gradova i fondova (Službeni glasnik RS, broj 73/05, 9/06, 127/06 i 14/07)
- Pravilnik o finansijskom izvještavanju za korisnike prihoda budžeta RS, opština, gradova i fondova (Službeni glasnik RS, broj 73/05, 9/06, 127/06 i 14/07)

Na osnovu analiza izvršenja budžeta, propisa, pravilnika, Dokumenta okvirnog budžeta Ministarstva finansija, te izvještaja o ostvarenju budžeta iz glavne knjige trezora, u tekućem periodu i u prethodnoj godini, vrši se procjena prihoda i opšte strukture rashoda. Kao rezultat procjene nastaje zabilješke koje će sadržati planirane iznose ostvarenja prihoda i priliva za narednu fiskalnu godinu po vrstama prihoda i u ukupnom iznosu, te okvirne iznose rashoda i odliva po kategorijama: tekući rashodi i grantovi, kapitalni rashodi i grantovi i sredstva rezervi.

Prema Zakonu o budžetskom sistemu RS postoji obaveza dostavljanja uputstva budžetskim korisnicima. Prilikom izrade uputstva treba se rukovoditi Zakonom, koji reguliše finansiranje konkretnog budžetskog korisnika, te izvještaja o ostvarenju budžeta i izvještaja budžetskih korisnika o utrošku odobrenih sredstava u prethodnom periodu, kao i zabilješki nastalih procjenom u pogledu okvirnog iznosa tekućih i kapitalnih grantova.

Izuzetno je važno da se pravovremeno dobiju kvalitetni planovi i programi investiranja, te zahtjevi budžetskih korisnika, u skladu sa zakonom i uputstvom. Ova aktivnost se može smatrati kritičnom, jer njeno izvršenje zavisi od drugih subjekata, a bitno utiče na dalji tok aktivnosti. Pribavljena dokumentacija se detaljno analizira i formiraju se zabilješke o vrsti i visini rashoda svakog budžetskog korisnika, koji će se finansirati iz budžeta opštine.

Izrada nacрта budžeta koristi sve prethodne zabilješke, razne bilanse iz glavne knjige trezora i izvještaje o ostvarenju budžeta, zatim smjernice i preporuke za pripremu budžeta opština i gradova, te sve propise i pravilnike. Formira se Nacrt budžeta kojim je izvršena procjena godišnjih prihoda, grantova i priliva, te utvrđeni iznos rashoda, drugih izdataka i odliva opštine i kao takav se upućuje na razmatranje Načelniku opštine.

Načelnik opštine donosi Odluku o usvajanju Nacrta budžeta u skladu sa Zakonom o budžetskom sistemu Republike Srpske i Statutom opštine Gradiška, a Načelnik Odjeljenja za finansije

prosljeđuje usvojeni Nacrt budžeta i Odluku o usvajanju Nacrta budžeta opštine Ministarstvu finansija.

Zatim Načelnik organizuje javnu raspravu o nacrtu budžeta u svim mjesnim zajednicama. Odjeljenje za finansije razmatra zapisnike sa javnih rasprava i ako je potrebno koriguje nacrt budžeta.

Ministarstvo finansija daje saglasnost na Nacrt budžeta, te preporuke i smjernice, na osnovu kojih Odjeljenje za finansije izrađuje Prijedlog budžeta.

Načelnik opštine usvaja Prijedlog budžeta donoseći Odluku o usvajanju prijedloga budžeta i Odluku o izvršenju prijedloga budžeta, a Načelnik Odjeljenja za finansije prosljeđuje usvojeni Prijedlog budžeta, Odluku o usvajanju Prijedloga budžeta i Odluke o izvršenju Prijedloga budžeta opštine Ministarstvu finansija.

Ministarstvo finansija daje saglasnost na Prijedlog budžeta, sa preporukama i smjernicama.

Skupština opštine vodi raspravu o Prijedlogu budžeta i izvršenju budžeta i donosi Odluku o usvajanju i Odluku o izvršenju budžeta opštine u skladu sa Zakonom o budžetskom sistemu Republike Srpske i Statutom opštine. Skupština može u okviru rasprave donijeti zaključke o izmjenama određenih pozicija u budžetu koji obavezuju Odjeljenje za finansije da ih izvrši. Ukoliko Skupština ne usvoji Budžet prije početka fiskalne godine, Skupština donosi odluku o privremenom finansiranju koje se vrši srazmjerno sredstvima korištenim u istom periodu u budžetu prethodne godine.

Načelnik Odjeljenja za finansije prosljeđuje usvojeni Budžet opštine, Odluku o usvajanju i Odluku o izvršenju Budžeta opštine Ministarstvu finansija, a Sekretar Skupštine objavljuje Odluku o usvajanju budžeta, Odluku o izvršenju budžeta opštine i Budžet opštine u Službenom glasniku opštine u skladu sa Zakonom o budžetskom sistemu Republike Srpske.

4.8.2 Finansijsko izvještavanje

Tokom cijele fiskalne godine radi se analiza izvršenja budžeta i analiza ostvarenih prihoda i rashoda, te posebno odstupanja ostvarenih od planiranih prihoda i rashoda po ekonomskoj i funkcionalnoj klasifikaciji. Vršiti se analiza troškova zaposlenih, analiza potraživanja i obaveza, analiza stalnih sredstava u obliku materijalnih i nematerijalnih dobara, te analiza opšte privredne situacije. Traže se i analiziraju izvještaji budžetskih korisnika u pogledu namjenskog utroška odobrenih sredstava. Neophodno je stalno praćenje knjiženja finansijskih transakcija u glavnoj knjizi trezora.

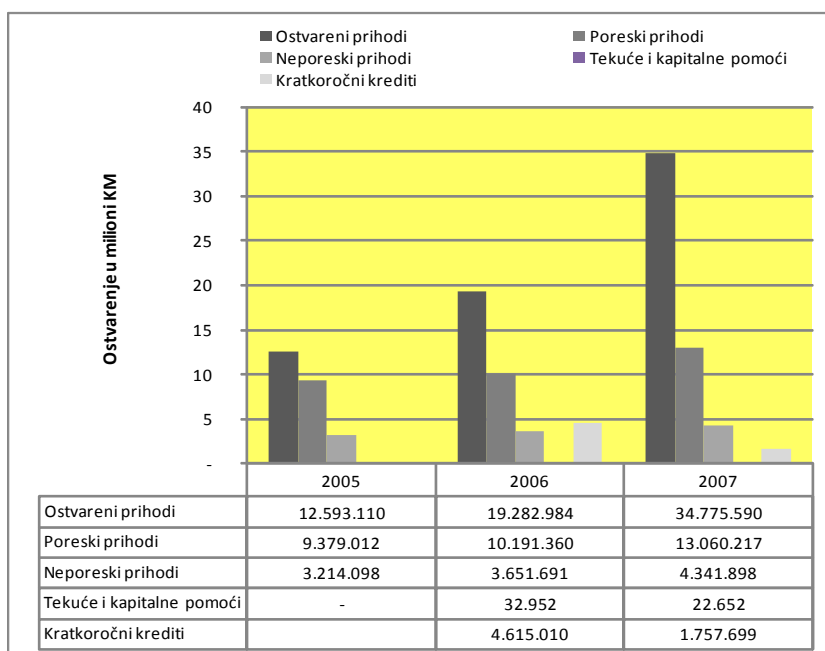
Ukoliko se analizom uoči da ostvareni prihodi bitno odstupaju od planiranih pristupa se donošenju rebalansa budžeta, po istoj proceduri po kojoj se donosi budžet.

Izrada finansijskih izvještaja propisana je Zakonom o budžetskom sistemu i Pravilnikom o finansijskom izvještavanju, te Uputstvom o izradi godišnjeg obračuna budžeta i fondova. Za izradu izvještaja koriste se Budžet opštine, Glavna i pomoćne knjige trezora i Izvještaj o popisu imovine. Svi periodični i godišnji izvještaji dostavljaju se Ministrastvu finansija, a polugodišnji i godišnji izvještaj o ostvarenju budžeta dostavlja se Skupštini opštine, u cilju informisanja Skupštine.

4.8.3 Analiza ostvarenja budžeta u periodu 2005 – 2007. godina

U trogodišnjem periodu od 2005.-2007. godine budžetska sredstva su imala tendenciju značajnog porasta, i to od ostvarenih 12.593.110,21 KM u 2005. god. na 34.775.590,00 KM u 2007. godini, što je povećanje za 176,15%.

Slika 2: Ostvareni prihodi u periodu 2005-2007. godine

Izvor: Opština Gradiška

Najveće povećanje budžetskih sredstava je ostvareno u budžetskoj 2007. godini naročito zbog porasta kapitalnih pomoći Republike Srpske (sa 0,00 KM u 2005. god. na 14.349.594,00 KM u 2007. god.) i dijelom zbog stabilnog rasta indirektnih poreza, prije svega prihoda po osnovu PDV-a (PDV 2007/2005 10.138.387 KM /6.808.932,17 KM).

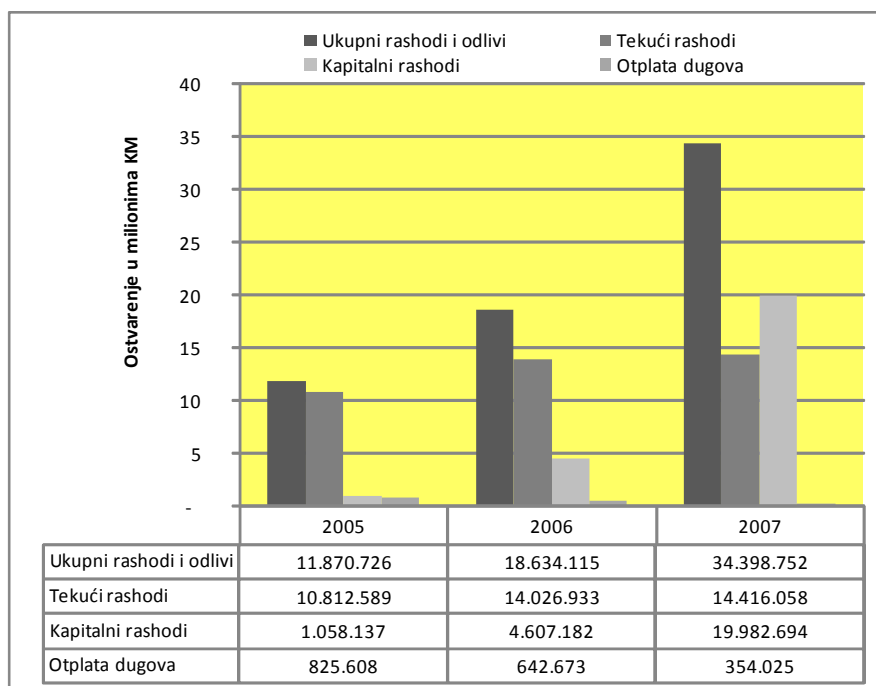
Tabela 15: Uporedni prikaz-ostvarenje prihoda i rashoda po vrstama u 2005., 2006. i 2007. godini:

R.br	Opis	2005	2006	2007
I	BUDŽETSKA SREDSTVA	12.593.110	19.282.984	34.775.590
1	PORESKI PRIHODI	9.379.012	10.191.360	13.060.217
1.1	Prihodi od poreza na dohodak	77.644	82.276	51.940
1.2	Porezi na lična primanja i samost.djela	1.195.812	1.607.293	1.235.997
1.3	Porez na imovinu	1.296.624	785.905	1.391.397
1.4	Porez na promet proizvoda i usl/PDV	6.808.932	7.682.934	10.358.231
1.5	Ostali porezi	0	32.952	22.652
2	NEPORESKI PRIHODI	3.214.098	3.651.691	4.341.898
3	TEKUĆE I KAPITALNE POMOĆI	0	32.952	22.652
4	KRA TKOROČNI KREDITI	0	4.615.010	1.757.699
II	BUDŽETSKA POTROŠNJA	12.696.334	19.276.788	34.752.777
1	UKUPNI RASHODI I GRANTOVI	11.870.726	18.634.115	34.398.752
1.1	Tekući rashodi	10.812.589	14.026.933	14.416.058
1.2	Kapitalni rashodi	1.058.137	4.607.182	19.982.694
2	OTPLATA DUGOVA	825.608	642.673	354.025
3	SUFICIT/DEFICIT	-103.224	6.196	22.813

Izvor: Opština Gradiška

Budući da je dinamika rasta rashoda bila niža u odnosu na izniman rast prihoda u periodu od 2005.-2007. godine, u 2006. i 2007. godini Opština Gradiška je ostvarila višak prihoda u odnosu na rashode tj. suficit u iznosima od 6.196 KM te 22.813 KM, respektivno. Vrlo važno je razmotriti strukturu i rast rashoda, pa tako vidimo da je u budžetu Opštine Gradiška došlo do vrlo pozitivne promjene strukture rashoda u navedenom periodu. U odnosu na 2005. godinu kada su tekući rashodi činili čak 91% ukupnih rashoda, u naredne dvije godine došlo je do snažnog zaokreta i ekspanzije kapitalnih rashoda i investiranja pa su tako kapitalni rashodi u periodu od 2005.-2007. godine porasli čak za 1788% odnosno sa 1.058.137 KM na 19.982.694 i time činili 41,9% ukupnih rashoda u 2007. godini. Vrlo važno je da se u narednom periodu nastavi ovaj trend rasta i povećanja udjela kapitalnih rashoda, budući da su to jedini pravi razvojni projekti za Opštinu Gradiška.

Slika 3: Struktura rashoda opštine Gradiška

Izvor: Opština Gradiška

Tabela 16: Budžet Opštine Gradiška za period 2005.-2007. godinu

R.br	Broj konta	Opis	Rebalans budžeta za 2005	Izvršenje za 2005	Rebalans budžeta za 2006	Izvršenej za 2006	Rebalans budžeta za 2007	Izvršenje za 2007.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
			12.748.000,00	12.593.110,21	19.697.000,00	19.282.984,00	33.618.278,00	34.775.590,00
1,		BUDŽETSKA SREDSTVA (1+165)	12.748.000,00	12.593.110,21	14.697.000,00	14.667.974,00	31.860.278,00	33.017.891,00
2,	710000	I. PRIHODI I PRIMICI (2+21+48)	12.648.000,00	12.593.110,21	9.772.000,00	10.191.360,00	12.547.278,00	13.060.217,00
21,	720000	A. Poreski prihodi (3+6+12+16+19)	8.769.000,00	9.379.011,90	3.785.000,00	3.651.691,00	4.229.700,00	4.341.898,00
48,		B. Neporeski prihodi (22+27+44+46)	3.879.000,00	3.214.098,31	1.140.000,00	824.923,00	15.083.300,00	15.615.776,00
		V. Pomoći(49+52)	0,00	0,00				
56,		BUDŽETSKA POTROŠNJA (56+170)	12.748.000,00	12.696.333,59	19.697.000,00	19.276.788,00	33.616.000,00	34.752.777,00
57,	610000	II. RASHODI (57+102+109)	12.073.000,00	11.870.725,58	19.054.000,00	18.634.115,00	33.262.000,00	34.398.752,00
58,	613000	A. Tekući troškovi (62+64+103)	3.799.000,00	3.479.861,35	3.722.000,00	3.722.695,00	4.523.880,00	4.363.213,00
60,	614000	Troškovi materijala I usluga (59)	0,00	0,00	0,00	0,00	25.880,00	32.416,00
61,	614100	Tekuće pomoći (61+62+72+91+98)	3.179.000,00	3.010.570,56	3.432.000,00	3.438.144,00	3.895.000,00	3.716.193,00
62,	614200	Budžetska rezerva	220.000,00	206.235,38	210.000,00	209.094,00	214.000,00	196.267,00
72,	614300	Pomoći pojedincima (63 do 71)	1.348.500,00	1.244.928,45	1.116.000,00	1.153.463,00	1.233.000,00	1.200.027,00
91,	614400	Pomoći neprofitnim organizacijama (73 do 90)	763.000,00	774.498,16	941.000,00	940.523,00	1.193.000,00	1.176.156,00
98,	614500	Subvencije javnim preduzećima (92 do 97)	612.500,00	565.499,81	945.000,00	941.688,00	1.155.000,00	1.092.890,00
100,	616000	Subvencije privatnim preduzećima (99)	235.000,00	219.408,76	220.000,00	193.376,00	100.000,00	50.853,00
102,		Troškovi kamate i ostale naknade (101)	620.000,00	469.290,79	290.000,00	284.551,00	603.000,00	614.604,00
103,	615000	B. Kapitalni rashodi (103)	80.000,00	80.000,00	100.000,00	95.028,00	200.000,00	184.330,00
		Kapitalne pomoći (104+107)	80.000,00	80.000,00	100.000,00	95.028,00	200.000,00	184.330,00

109,	680000	V.Doznake nižim potrošačkim jedinicama (110+149)	8.194.000,00	8.310.864,23	15.232.000,00	14.816.392,00	28.538.120,00	29.851.209,00
110,	681000	Doznake za tekuće troškove (111+118+119+141)	7.514.000,00	7.332.727,34	10.367.000,00	10.304.238,00	9.908.120,00	10.052.845,00
111,	681100	Bruto plate I naknade troškova zaposlenih (112+113)	2.810.000,00	2.790.255,06	2.855.000,00	2.928.549,00	3.465.000,00	3.458.317,00
112,	681110	Bruto plate	2.010.000,00	1.983.811,04	2.060.000,00	2.108.131,00	2.580.000,00	2.571.898,00
113,	681120	Naknade troškova zaposlenih i skupštinskih poslanika (114 do 117)	800.000,00	806.444,02	795.000,00	820.418,00	885.000,00	886.419,00
118,	681200	Porezi I doprinosi na ostala lična primanja						
119,	681300	Troškovi materijala I usluga (120 do 128)	2.855.000,00	2.694.007,01	5.008.000,00	4.871.524,00	3.636.000,00	3.787.408,00
141,	681440	Namjenska izdavanjaj i suf. javnih preduzeća i ustanova, niža potrošačka jedinica (142 do 148)	1.849.000,00	1.848.465,27	2.504.000,00	2.504.165,00	2.807.120,00	2.807.120,00
149,	688000	Doznake za kapitalne troškove (150+152+156+158+160)	680.000,00	978.136,89	4.865.000,00	4.512.154,00	18.630.000,00	19.798.364,00
150,	688110	Nabavka zemljišta, šuma I višegodišnjih zasada			0,00	0,00	1.000.000,00	955.005,00
152,	688120	Nabavka građevinskih objekata	0,00	401.014,43	2.615.000,00	2.190.518,00	13.900.000,00	14.869.332,00
156,	688130	Nabavka opreme	130.000,00	79.007,62	210.000,00	315.489,00	450.000,00	413.151,00
158,	688150	Nabavka stalnih sredstava u obliku prava –prostorno planska dokumentacija	550.000,00	465.170,83	350.000,00	410.398,00	510.000,00	525.415,00
160,	688160	Rekonstrukcija i investiciono održavanje(161 do 163)	0,00	32.944,01	1.690.000,00	1.595.749,00	2.770.000,00	3.035.461,00
164,		III FINANSIRANJE						
165,		A. Primitjeni krediti I zajmovi (166)	100.000,00	0,00	5.000.000,00	4.615.010,00	1.758.000,00	1.757.699,00
170,	823000	B. Otplate dugova (171)	675.000,00	825.608,01	643.000,00	0,00	354.000,00	354.025,00

4.8.4 Izvršenje budžeta za prvih šest mjeseci 2008. i procjena ostvarenja do kraja 2008. godine

Analiziramo li izvršenje budžeta za prvo polugodište 2008. godine, vidimo da su ukupna budžetska sredstva ostvarena u prvom polugodištu značajno niža od ostvarene budžetske potrošnje. Odnosno u prvom polugodištu bilježimo ukupna budžetska sredstva u iznosu od 14.222.864,43 KM što je pad od -3,7% u odnosu na isti period prethodne godine, ili svega 35,92% u odnosu na planirani budžet za 2008. godinu. Ovo je posljedica prije svega činjenice da je za 2008. godinu značajna dio budžetskih sredstava trebao doći kroz finansiranje putem kratkoročnih kredita, od čega je u prvom polugodištu ostvareno svega 1.680.684,00 KM ili 16,1% u odnosu na plan za 2008. godinu, što je posljedica činjenice da će većina kreditnih sredstava biti povučena tek u drugoj polivini godine čime će doći do balansa između budžetskih sredstava i potrošnje u drugom polugodištu.

S druge strane redovni prihodi bilježe značajno viši rast od ukupnog rasta rashoda Opštine Gradiška u odnosu na isti period prethodne godine. Tako je ukupan rast prihoda u prvom polugodištu iznosio 9,97% na 14.222.864 KM dok je rast rashoda iznosio svega 4,3% na 15.844.687,19 KM. Isključimo li iz analize sredstva dobijena kroz tekuće grantove i kapitalne pomoći, realni rast prihoda je čak i znatno bolji i iznosi 14,1% u odnosu na isti period prethodne godine. Tačnije, u odnosu na budžet za 2008. godinu, ostvarenje budžeta u prvom polugodištu u slučaju prihoda iznosi 48,71%, dok je izvršenje rashoda u istom periodu nešto ispod plana i iznosi 40,56%. Na značajan rast prihoda u prvom polugodištu 2008. godini najviše je uticao rast neporeskih prihoda 35,8%, dok poreski prihodi bilježe solidnu stopu rasta od 7,9%.

Planirano je da budžet za cijelu 2008. u odnosu na 2007. poraste za 13,87% ili 4.824.410,00 KM, te dostigne iznos od 36.600.000,00 KM. Najveće povećanje prihoda u planu budžeta se očekuje, kao što smo već naveli, na osnovu kratkoročnih kredita koji će iznositi čak 10.400.000,00 KM ili 26,2% ukupnog planiranog budžeta za 2008. godinu. Dakle, veći dio rashoda i budžetske potrošnje Opština Gradiška planira finansirati putem zaduživanja, u što će svakako ući i prve Obveznice koje će Opština emitovati tokom 2008. godine u iznosu od 2.700.000, 00 KM. Pored značajnog rasta kredita u strukturi budžetskih sredstava, u budžetu za 2008. godinu planirano je značajno povećanje neporeskih prihoda za 36% po osnovu taksi, naknada, kazni i sličnih prihoda, dok se očekuje vrlo umjeren rast poreskih prihoda od svega 1%. Sa stajališta rashoda vrlo pozitivan je snažan planirani rast kapitalnih rashoda za čak 122% na 410.000,00 KM, što je vrlo dobar zaokret ka ulaganju u kapitalne projekte i više razvojnoj strukturi budžeta. S druge strane tekući rashodi i dalje imaju dominantu ulogu u rashodima i sa dalje vrlo brzim rastom od 19% u odnosu na 2007. godinu.

Tabela 16: Struktura budžeta za 2008.

R.br	Opis	2008
I	BUDŽETSKA SREDSTVA	39.600.000
1	PORESKI PRIHODI	13.210.000
1.1	Prihodi od poreza na dohodak	80.000
1.2	Porezi na lična primanja i samost.djela	1.180.000
1.3	Porez na imovinu	1.200.000
1.4	Porez na promet proizvoda i usl/PDV	10.700.000
1.5	Ostali porezi	50.000
2	NEPORESKI PRIHODI	5.890.000
3	TEKUĆE I KAPITALNE POMOĆI	10.100.000
4	KRA TKOROČNI KREDITI	10.400.000
II	BUDŽETSKA POTROŠNJA	39.600.000
1	UKUPNI RASHODI I GRANTOVI	39.060.000
1.1	Tekući rashodi	15.978.000
1.2	Kapitalni rashodi	23.082.000
2	OTPLATA DUGOVA	540.000

Tabela 17: Budžet Opštine Gradiške za period 01.01.2008.-30.06.2008. godine

BUDŽETSKA SREDSTVA I BUDŽETSKA POTROŠNJA ZA 2008.GODINU					
Opis	Budžet za 2008	Izvršenje 01.01.07.-31.12.07.	Izvršenje 01.01.08.-30.06.08.	Ind. 4/3	Ind. 4/2
1	2	3	4	5	6
BUDŽETSKA SREDSTVA	39.600.000,00	14.614.662,00	14.222.864,43	97,32	35,92
I PRIHODI I PRIMICI	29.200.000,00	12.933.978,00	14.222.864,43	109,97	48,71
A. Poreski prihodi	13.210.000,00	5.781.103,00	6.238.040,19	107,90	47,22
B. Neporeski prihodi	5.890.000,00	1.635.177,00	2.221.114,79	135,83	37,71
V. Tekuće i kapitalne pomoći	10.100.000,00	5.517.698,00	5.763.709,45	104,46	57,07
BUDŽETSKA POTROŠNJA	39.600.000,00	15.364.805,00	16.127.934,99	104,97	40,73
II RASHODI	39.060.000,00	15.192.180,00	15.844.687,19	104,30	40,56
A. Tekući troškovi	5.184.200,00	1.863.409,00	2.427.792,05	130,29	46,83
Troškovi materijala i usluga	25.000,00	0,00	72.911,89		291,65
Tekuće pomoći	4.519.200,00	1.573.474,00	2.023.275,06	128,59	44,77
Budžetska rezerva	244.000,00	78.113,00	74.955,01	95,96	30,72
Pomoći pojedincima	1.261.000,00	407.545,00	544.287,41	133,55	43,16
Pomoći neprofitnim organizacijama	1.429.200,00	541.779,00	641.571,47	118,42	44,89
Subvencije javnim preduzećima	1.185.000,00	519.037,00	553.741,65	106,69	46,73
Subvencije privatnim preduzećima	400.000,00	27.000,00	208.719,52	773,04	52,18
Troškovi za kamate i ostale naknade	640.000,00	289.935,00	331.605,10	114,37	51,81
B. Kapitalni rashodi	410.000,00	0,00	78.438,24		19,13
Kapitalne pomoći	410.000,00	0,00	78.438,24		19,13
V. Doznake nižim potrošačkim jedinicama	33.465.800,00	13.328.771,00	13.338.456,90	100,07	39,86
Doznake za tekuće troškove	10.793.800,00	4.699.854,00	5.392.853,01	114,75	49,96
Bruto plate i naknade troškova zaposlenih	3.660.000,00	1.680.974,00	1.730.685,51	102,96	47,29
Bruto plate troškova zaposlenih	2.800.000,00	1.273.889,00	1.328.647,51	104,30	47,45
Naknade troškova zaposlenih i skupštinskih poslanika	860.000,00	407.085,00	402.038,00	98,76	46,75
Porezi i doprinosi na ostala lična primanja	265.000,00		119.985,38		45,28
Troškovi materijala i usluga	3.687.800,00	1.765.397,00	1.961.662,10	111,12	53,19
Namjenska izdvajanja i suf.javnih pred.i ustanova-niža potrošačka jed.	3.181.000,00	1.253.483,00	1.580.520,02	126,09	49,69
Doznake za kapitalne troškove	22.672.000,00	8.628.917,00	7.945.603,89	92,08	35,05
Nabavka zemljišta, suma i višegodišnjih zasada	0,00	701.600,00		0,00	
Nabavka građevinskih objekata	17.530.000,00	6.466.120,00	4.915.974,34	76,03	28,04
Nabavka opreme	162.000,00	238.237,00	101.700,45	42,69	62,78
Nabavka stalnih sredstava u obliku prava-prostorno planska dokumentacija	380.000,00	286.752,00	123.368,62	43,02	32,47
Rekonstrukcija i investiciono održavanje	4.600.000,00	936.208,00	2.804.560,48	299,57	60,97
III FINANSIRANJE					
A. Primljeni krediti i zajmovi	10.400.000,00	1.680.684,00	0,00		0,00
B. Otplate dugova	540.000,00	172.625,00	283.247,80	164,08	52,45

4.8.5 Konsolidovani bilans stanja Opštine Gradiška za 2006. i 2007. godinu

Tabela 18: Konsolidovani bilans stanja na dan 31.12.2007. godine

R/B	Grupa konta, konto	P O Z I C I J A	I Z N O S		INDEKS (5/4)
			2006	2007	
1	2	3	4	5	6
		I A K T I V A			
1	100000 200000	A. Gotovina, kratkoročna potraživanja i razgraničenja i zalihe mat. i robe	5.568.182,00	5.016.286,00	0,90
2	210000	Novčana sredstva i plemeniti materijali	424.256,00	267.109,00	0,63
3	220000	Hartije od vrijednosti			
4	230000	Kratkoročna potraživanja	3.320.251,00	4.022.443,00	1,21
5	240000	Kratkoročni plasmani	7.528,00	9.052,00	1,20
6	260000	Finansijski i obračunski odnosi sa drugim povezanim jedinicama	1.045.899,00	604.519,00	0,58
7	110000	Zalihe materijala i robe	12.075,00	13.584,00	1,12
8	120000	Zalihe sitnog inventara	726,00	725,00	1,00
9	290000	Kratkoročna razgraničenja	757.447,00	98.854,00	0,13
10	000000	B. Stalna sredstva			
11	011000	Stalna sredstva	37.861.858,00	269.553.608,00	7,12
12	011900	Ispravka vrijednosti stalnih sredstava	8.059.850,00	87.112.358,00	10,81
13		Neotpisana vrijednost stalnih sredstava (11-12)	29.802.008,00	182.441.250,00	6,12
14	041000	Ostala nematerijalna ulaganja	1.069.829,00	1.133.180,00	1,06
15	041900	Ispravka vrijednosti ostalih nematerijalnih ulaganja	88.597,00	191.974,00	2,17
16		Neotpisana vrijednost nematerijalnih ulaganja (14-15)	981.232,00	941.206,00	0,96
17	020000	Dugoročni plasmani	156.348,00	149.079,00	0,95
18	030000	Hartije od vrijednosti			
19	090000	Dugoročna razgraničenja	17.454.250,00	21.976.833,00	1,26
20		UKUPNA AKTIVA (1+13+16+17+18+19)	53.962.020,00	210.524.654,00	3,90
		II P A S I V A			
21	500000	A. Kratkoročne obaveze i razgraničenja	4.898.073,00	4.605.074,00	0,94
22	510000	Kratkoročne tekuće obaveze	2.856.842,00	1.891.543,00	0,66
23	520000	Obaveze po osnovu hartija od vrijednosti			
24	530000	Kratkoročni krediti i zajmovi			
25	540000	Obaveze prema radnicima	221.235,00	214.401,00	0,97
26	560000	Finansijski i obračunski odnosi sa drugim povezanim jedinicama		510.187,00	
27	590000	Kratkoročna razgraničenja	1.819.996,00	1.988.943,00	1,09
28	400000	B. Dugoročne obaveze i razgraničenja	17.755.872,00	22.113.544,00	1,25
29	410000	Dugoročni krediti i zajmovi	9.102.853,00	11.748.550,00	1,29
30	420000	Ostale dugoročne obaveze	185.892,00	0,00	0,00
31	490000	Dugoročna razgraničenja	8.467.127,00	10.364.994,00	1,22
32	300000	V. Izvori sredstava	31.308.075,00	183.806.036,00	5,87
33	310000	Izvori stalnih sredstava	30.954.047,00	183.469.081,00	5,93
34	320000	Ostali izvori sredstava	1.972,00	1.972,00	1,00
35	330000	Izvori sredstava rezervi	18.512,00	18.512,00	1,00
36	380000	Revalorizacioni efekti	1124	1124	1,00
37	390000	Neraspoređeni višak prihoda i rashoda	332420	315347	0,95
		UKUPNA PASIVA (21+28+32)	53.962.020,00	210.524.654,00	3,90

4.9 Podaci o zaduženosti opštine Gradiška

4.9.1 Zakonodavni okvir zaduživanja opština u Republici Srpskoj

Zaduživanje i davanje garancija opština u Republici Srpskoj regulisano je Zakonom o zaduživanju, dugu i garancijama Republike Srpske («Službeni glasnik Republike Srpske» broj 30/07 od 20.04.2007. godine) koji je usaglašen sa Zakonom o zaduživanju, dugu i garancijama Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik Bosne i Hercegovine» broj 52/05 od 02.08.2005. godine).

Ograničenja zaduženja opština regulisano je članovima od 48 – 50. Zakonom o zaduživanju, dugu i garancijama Republike Srpske.

Član 48. Zakona o zaduživanju, dugu i garancijama Republike Srpske: Opština se može zadužiti samo ako u periodu stvaranja duga **ukupan iznos koji dospjeva na otplatu**, po predloženom dugu i cjelokupnom dospelom neizmirenom postojećem dugu, **u bilo kojoj narednoj godini ne prelazi 18% iznosa njenih redovnih prihoda ostvarenih u prethodnoj fiskalnoj godini.** "

Članom 51. Zakona o zaduživanju, dugu i garancijama Republike Srpske regulisana je procedura zaduživanja opština, a koja se sastoji u sledećim koracima:

- opština se može zadužiti samo ako skupština opštine donese odluku o zaduženju,
- objavljivanje obavještenja da će na narednoj sjednici biti razmatrana odluka o zaduženju najmanje 15 dana prije datuma održavanja sjednice skupštine u jednom dnevnom listu koji izlazi na teritoriji opštine i zvaničnoj internet prezentaciji,
- odluka o zaduženju u roku od 10 dana od njenog donošenja dostavlja se Ministarstvu finansija Republike Srpske.

Članom 52. Zakona o zaduživanju, dugu i garancijama Republike Srpske definisano je da :

" Dug opštine može nastati putem :

- kreditnog sporazuma,
- emisije hartija od vrijednosti.

Članom 55. stav 2. Zakona o zaduživanju, dugu i garancijama Republike Srpske regulisana je namjena zaduženja:

" Opština se može dugoročno zadužiti za:

- finansiranje kapitalnih investicija,
- refinansiranje neisplaćenog dugoročnog duga koji je nastao u skladu sa prethodnom tačkom ,

Članom 57. Zakona o zaduživanju, dugu i garancijama Republike Srpske definisano je korištenje sredstava:

- Kreditna sredstva mogu se koristiti samo za namjenu za koju su odobrena.
- Na osnovu odluke skupštine opštine kreditna sredstva mogu se privremeno investirati prije njihove namjenske upotrebe, u skladu sa zakonom koji uređuje investiranje javnih sredstava. Članom 71. Zakona o zaduživanju, dugu i garancijama Republike Srpske glasi:

"U prelaznom periodu od tri godine od dana stupanja na snagu ovog zakona, opština je dužna pribaviti odobrenje Ministarstva finansija za svako novo zaduženje koje ima za posljedicu da buduće godišnje otplate po ukupnom zaduženju ne prelaze 10% redovnih godišnjih prihoda opštine u bilo kojoj fiskalnoj godini."

4.9.2 Postupak zaduživanja opštine Gradiška emisijom Obveznica

Skupština opštine Gradiška je na redovnoj sjednici održanoj dana 25. 03 .2008. godine, donijela Odluku o zaduženju opštine Gradiška po osnovu emisije obveznica u svrhu izgradnje sportske dvorane u Gradišci broj: 01-022 -46/08.

Ministarstvo finansija Republike Srpske dalo je saglasnost Opštini Gradiška za zaduženje po osnovu emisije obveznica (broj: 06.04/400-440-1/08, datum: 01.07.2008.godine) u ukupnom nominalnom iznosu od 2.700.000,00 KM.

4.9.3 Iznos dospjelih obaveza i njihovo učešće u ukupnim obavezama na dan donošenja odluke o emisiji i stanje duga na dan 31.12.2007. godine

Ukupne obaveze na dan donošenja odluke o emisiji 31.07.2008.godine iznose 13.963.896,26 KM, odnose se na ugovorene obaveze i to:

- Rekonstrukcija kanalizacione mreže i zaštita izvorišta pitke vode
- (Nova Banka a.d. Banja Luka) .....270.493,80 KM
- Kupovina poslovnog prostora (Hypo-Alpe-Adria-Bank).....272.772,00 KM
- Garancija JKP Toplana (Hypo-Alpe-Adria-Bank)..... 1.403.331,30 KM
- Izgradnja putne lokalne mreže (Hypo-Alpe-Adria-Bank).....411.535,80 KM
- DEP-OT (Hypo-Alpe-Adria-Bank).....590.065,44 KM
- Više namjenski kredit (rekonstrukcija lok.putne mreže i gradskih ulica, sanacija Doma Kulture,kanalizacija Orahova, vodovod G Podgraci,rješavanje imovinsko-pravnih odnosa, zgrada administrativne službe,elektrifikacija Rovine,URO Sava-izmirenje obaveza prema Poreskoj upravi)
- (Hypo-Alpe-Adria-Bank).....9.855.017,30 KM
- Izgradnja puteva-Niskogradnja (Nova Banka a.d. Banja Luka).....495.777,48 KM
- Izgradnja puteva-Niskogradnja (Nova Banka a.d. Banja).....664.903,14 KM

Stanje duga opštine Gradiška na dan 31.12.2007. godine iznosi 14.570.929,07 KM, odnosi se na ugovorene obaveze, a sastoji se od sledećih dugovanja:

- Rekonstrukcija kanalizacione mreže i zaštita izvorišta pitke vode
- (Nova Banka a.d. Banja Luka) .....326.184,20 KM
- Kupovina poslovnog prostora (Hypo-Alpe-Adria-Bank).....291.001,69 KM
- Garancija JKP Toplana (Hypo-Alpe-Adria-Bank).....1.501.951,01 KM
- Izgradnja putne lokalne mreže (Hypo-Alpe-Adria-Bank)..... 440.294,12 KM
- DEP-OT (Hypo-Alpe-Adria-Bank).....607.140,85 KM
- Više namjenski kredit (rekonstrukcija lok.putne mreže i gradskih ulica, sanacija Doma Kulture,kanalizacija Orahova, vodovod G Podgraci,rješavanje imovinsko-pravnih odnosa, zgrada administrativne službe,elektrifikacija Rovine,URO Sava-izmirenje obaveza prema Poreskoj upravi)
- (Hypo-Alpe-Adria-Bank).....10.120.574,20 KM
- Izgradnja puteva-Niskogradnja (Nova Banka a.d. Banja Luka).....548.360,06 KM
- Izgradnja puteva-Niskogradnja (Nova Banka a.d. Banja Luka).....735.422,94 KM

4.9.4 Stanje duga po postojećim i predloženim zaduženjima

Tabela 19: Pregled godišnjih otplata dugoročnih obaveza za period 2008-2024. godina (ugovorena i planirana zaduženja)

red. br.	budžetska godina	redovni prihodi	stopa	dužnički kapacitet	obaveze po trenutnim zaduženjima	Obaveze po predloženim zaduženjima		ukupna zaduženost	stopa (%) zaduženosti
						Projekt izgradnje sistema vodosnab. i kanal. i upravljanje čvrstim otpadom	obveznice		
1	2	3	4	5(3*4)	6	7	8	9(6+7+8)	10(9/3)
1	2006.	13.843.051,00	18%	2.491.749,18					
2	2007.	17.402.116,33	18%	3.132.380,94					
3	2008.	19.100.000,00	18%	3.438.000,00	1.332.645,88			1.332.645,88	6,98
4	2009.	21.000.000,00	18%	3.780.000,00	1.347.662,00	180.327,52	605.250,00	2.133.239,52	10,16
5	2010.	21.840.000,00	18%	3.931.200,00	1.347.662,02	180.327,52	578.250,00	2.106.239,54	9,64
6	2011.	22.713.600,00	18%	4.088.448,00	1.291.972,13	180.327,52	551.250,00	2.023.549,65	8,91
7	2012.	23.622.144,00	18%	4.251.985,92	1.252.193,59	180.327,52	524.250,00	1.956.771,11	8,28
8	2013.	24.567.029,76	18%	4.422.065,36	1.252.193,67	180.327,52	497.250,00	1.929.771,19	7,86
9	2014.	25.549.710,95	18%	4.598.947,97	1.058.746,87	180.327,52	470.250,00	1.709.324,39	6,69
10	2015.	26.571.699,39	18%	4.782.905,89	1.041.160,80	1.361.566,46		2.402.727,26	9,04
11	2016.	27.634.567,36	18%	4.974.222,13	782.146,22	1.323.602,76		2.105.748,98	7,62
12	2017.	28.739.950,06	18%	5.173.191,01	758.599,20	1.285.639,07		2.044.238,27	7,11
13	2018.	29.889.548,06	18%	5.380.118,65	758.599,20	1.247.675,39		2.006.274,59	6,71
14	2019.	31.085.129,98	18%	5.595.323,40	758.599,20	1.209.711,70		1.968.310,90	6,33
15	2020.	32.328.535,18	18%	5.819.136,33	758.599,20	1.171.748,02		1.930.347,22	5,97
16	2021.	33.621.676,59	18%	6.051.901,79	758.572,20	1.133.784,32		1.892.356,52	5,63
17	2022.	34.966.543,65	18%	6.293.977,86	546.796,81	1.095.820,64		1.642.617,45	4,70
18	2023.	36.365.205,40	18%	6.545.736,97		1.057.856,88		1.057.856,88	2,91
19	2024.	37.819.813,62	18%	6.807.566,45		514.692,38		514.692,38	1,36
	UKUPNO				15.046.148,99	12.484.062,74	3.226.500,00	30.756.711,73	

4.10 Zaloge, hipoteke i druga ograničenja na imovinu emitenta

U ovom trenutku ne postoje zalozi, hipoteke ili druga ograničenja na imovinu Opštine Gradiška.

4.11 Pravni sporovi

U ovom trenutku niti jedan od sudskih procesa ili bilo koji drugi pravni postupak koji je u toku, ne bi mogao bitno uticati na finansijski položaj Opštine, odnosno ugroziti planiranu dinamiku isplata anuiteta.

5. NAMJENA PRIHODA OD EMISIJE OBVEZNICA I IZJAVA O INVESTIRANJU

5.1 Sportska dvorana u Gradišci – projekat koji će se finansirati emisijom Obveznica

5.1.1 Opis sportske dvorane

Opština Gradiška (cca 62.000 stanovnika) ima dugogodišnju potrebu za izgradnju gradske sportske dvorane, jer ne postoji objekat za zadovoljenje sportskih i kulturnih potreba omladine i sve većeg broja sportskih organizacija (trenutno 55). Objekat Sportsko-poslovnog centra «Servitium» planiran je kao multifunkcionalna zona, koja će zadovoljiti potrebe za sportskim, kulturnim i poslovnim aktivnostima i mjesto gdje će se održavati različite manifestacije (sajmovi, izložbe, festivali, koncerti, promocije) lokalnog i subregionalnog karaktera.

Parcela na kojoj je planirana izgradnja gradske sportske dvorane (8.397 m²) je u vlasništvu Skupštine opštine Gradiška i nalazi se pored gradskog fudbalskog stadiona, na ulazu u Gradišku prema Banjaluci, odnosno u okviru Sportsko-rekreacionog centra koji je definisan Regulacionim planom.

Planirana sportska dvorana je kapaciteta 1.700 sjedećih mjesta (stolica), a površina gabarita objekta u prizemlju iznosi 3.000 m². Pored objekta sportske dvorane, kompleks obuhvata: pristupnu saobraćajnicu sa trotoarima, parking za 300 automobila, popločani pristupni trg oko dvorane, zelene površine i javnu rasvjetu.

Imajući u vidu sve zahtjeve u eksploataciji objekta, u pogledu trajnosti, upotrebljivosti i održavanja, izabrana je konstrukcija objekta koja predstavlja kombinaciju skeletne armirano-betonske konstrukcije sa čeličnim krovnim nosačem.

Osnovni koncept sportske dvorane je Hram sporta, a objekat obuhvata:

- centralnu salu u kojoj je moguće organizovati takmičenje iz svih dvoranskih sportova, po međunarodnim sportskim standardima (1.700 sjedećih mjesta),
- pomoćnu salu za treninge i takmičenja za košarku, odbojku i dr. (300 sjedećih mjesta),
- teretanu
- 4 svlačionice
- 2 svlačionice za službena lica
- ambulantu
- press centar
- kancelarije za upravu dvorane i sportskih klubova
- poslovne prostore sa ugostiteljskim, trgovačkim i drugim sadržajima.

Centralna sala sportske dvorane planirana je da s u njoj mogu održavati veći muzički koncerti, kao i ostali masovni kulturni sadržaji. Takođe je planirano da se u dvorani organizuju različite poslovne manifestacije, ne samo lokalnog, nego i subregionalnog karaktera. Neto građevinska površina objekta iznosi 3.900 m². Projekat za izvođenje izrađuje preduzeće «Kuća-inženjering» d.o.o. Banja Luka.

Izvori finansiranja kompleksa sportske dvorane su:

Plan je da se ovaj kapitalni projekt Opštine Gradiška finansira kroz model privatno-javnog partnerstva (ulaganja) gdje bi javni partner Opština Gradiška finansirala 65,5% projekta, odnosno: iz prve emisije obveznica finansira 62,7% ukupne vrijednosti projekta ili 2.700.000 KM, te dio iz budžeta opštine i budžeta Republike Srpske u iznosu od 115.000 KM. Preostali procjenjeni dio vrijednosti investicije od 1.485.000 KM uložen je od strane Opštine kroz pripreme aktivnosti i ulaganje imovine i usluga kao što su:

- uređeno gradsko građevinsko zemljište površine 8.397 m²,
- plaćanje propisane rente za izgradnju Sportsko-poslovnog centra,
- plaćanje troškova uređenja (pripremanje i opremanje) gradskog građevinskog zemljišta
- sredstva prikupljena emisijom obveznica - 2.700.000 KM i
- sredstva iz Budžeta opštine Gradiška i sredstva iz Budžeta RS – 115.000 KM.

U privatno-javnom partnerstvu uz Opštinu Gradiška, kao privatni partner nastupat će "Niskogradnja d.o.o" iz Laktaša, koja je izabrana kao najbolji ponuđač na tenderu od 22.01.2008. godine.

5.1.3 Podaci o trenutnom stanju objekta

Skupština Opštine Gradiška usvojila je 13.03.2007. godine Informaciju o mogućem načinu izgradnje sportske dvorane, sa čime su službeno započele aktivnosti na izgradnji Sportsko-poslovnog centra "Servitium". Budući da je odlučeno da je optimalni način finansiranja ovog objekta kroz zajedničko javno-privatno ulaganje, Načelnik opštine raspisao je tender 01.10.2007. godine, za izbor najboljeg privatnog partnera za zajedničko ulaganje u izgradnji Sportsko-poslovnog centra.

Na tenderu je kao najbolji ponuđač izabran 22.01.2008. godine privatni partner "Niskogradnja" d.o.o iz Laktaša, nakon čega je sa istim potpisan Predugovor o zajedničkom ulaganju sredstava radi izgradnje Sportsko-poslovnog centra "Servitium" 13.03.2008. godine.

Na redovnoj sjednici održanoj dana 31.07.2008. godine, Skupština opštine Gradiška donijela je Odluku o prvoj emisiji obveznica javnom ponudom broj 01-022-138/08. Sva sredstva prikupljena emisijom obveznica. Sredstva prikupljena izdanjem Obveznica u predviđenom iznosu 2.700.000,00 KM će se koristiti isključivo za finansiranje izgradnje višenamjenskog Sportsko-poslovnog centra «Servitium».

Budući da su svi imovinsko-pravni odnosi riješeni, planiran je početak izgradnje za septembar 2008. godine.

Izrada projektne dokumentacije je u završnoj fazi, projektni inženjer je "Kuća-inženjering" d.o.o Banja Luka.

6. PODACI O ODGOVORNIM LICIMA EMITENTA

6.1 Ime, prezime i kratka biografija

Načelnik

Nikola Kragulj, rođen je 19. aprila 1946. godine u Brezik Lamincima, Opština Gradiška. Oženjen je i otac jednog djeteta. Do sada nije bio kažnjavan niti krivično gonjen.

Završio je Ekonomski fakultet u Beogradu 1971 godine, a neprekidno je zaposlen od 1965. godine.

U dosadašnjem radnom iskustvu najviše je vezan za javnu upravu. Tako je u periodu od 1974. do 1978. godine bio savezni poslanik u Skupštini SFRJ-a. Od 1986. do 1989. godine obavljao je funkciju predsjednika Opštinskog komiteta SKJ Gradiška.

U Vladi Republike Srpske u periodu od 1998. do 2000. godine obavljao je funkciju ministra trgovine i turizma. U periodu od 2001. do 2002. godine, izabran je za zamjenika ministra vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, nakon čega je izabran za poslanika SNSD-a u Predstavničkom domu Parlamenta Bosne i Hercegovine od 2002. do 2004. Godine.

Više puta je biran i za poslanika u Narodnoj skupštini Republike Srpske, a od 2004. godine, obavlja poslove Načelnika opštine Gradiška.

Član Glavnog odbora SNSD-a, član Izvršnog odbora Glavnog odbora SNSD-a od osnivanja stranke i predsjednik Opštinskog odbora SNSD-a Gradiška.

Zamjenika načelnika opštine Gradiška

Ljubimko Čakalj

Rođen 11.12.1966.god. u Gradišci. Oženjen, otac četvero djece.

Osnovnu školu završio u Lamincima, Srednju mašinsko tehničku u Gradišci. Diplomirao na Mašinskom fakultetu u Banja Luci 1992.godine.

Radio kao asistent volonter na Mašinskom fakultetu. Stalno radno mjesto ostvario u preduzeću Rudi Čajavec, gdje je radio do 1996.god. Tokom 1998. i 1999.godine radio u „Standardu“ Gradiška i u Mašinsko – tehničkoj školi. Od 1999.godine radio u „Strelac plast“ d.o.o. Gradiška, kao vlasnik i direktor. 17.02.05. izabran za zamjenika načelnika opštine Gradiška.

Načelnik odjeljenja za finansije opštine Gradiška

Milenko Pavlović

Rođen 28.01.1957.god. u Pakracu Republika Hrvatska. Oženjen, otac jednog djeteta.

Osnovnu školu završio u Okučanim, a Gimnaziju u Novoj Gradišci. Diplomirao na Ekonomskom fakultetu u Beogradu 1984.god.

Pripravnički staž proveo u Vodoprivrednom preduzeću „Sava“ Gradiška, a poslije toga radio na poslovima referenta plana i analize, te rukovodioca Sektora za ekonomske poslove, do 1996.godine. Kraće vrijeme radio na poslovima marketinga u MP „Prima trade“, Nova Topola i „Elpos“, Gradiška. U martu 1998. zasnovao radni odnos u Zavodu za urbanizam, stambene-komunalne poslove, građevinarstvo i ekologiju Gradiška na poslovima glavnog knjigovođe, a potom na poslovima pomoćnika direktora Zavoda za urbanizam, stambene-komunalne poslove, građevinarstvo i ekologiju Gradiška, te poslovima vođenje projekata i investicija u Odjeljenju za stambeno – komunalne poslove. Od aprila 2005.godine Načelnik odjeljenja za finansije opštine Gradiška.

7. PODACI O AGENTU EMISIJE

7.1 Naziv i sjedište berzanskog posrednika

Raiffeisen CAPITAL a.d. Banja Luka je preduzeće za poslovanje sa hartijama od vrijednosti Raiffeisen grupe u BiH sa sjedištem u Banja Luci, Vase Pelagića 2, zastupan po direktoru Mrkobarada Jeleni. Osnivač preduzeća je Raiffeisen BROKERS d.o.o. Sarajevo
Društvo je registrovano kod Osnovnog Suda u Banjaluci kao preduzeće za poslovanje sa hartijama od vrijednosti, br. upisa u sudski registar 1-15881-00 Banjaluka.

7.2 Ime i prezime, adresa direktora i članova Nadzornog odbora agenta emisije

Direktor

- **Jelena Mrkobrada**

Jovana Dučića 29,
78 000 Banja Luka, BiH
tel: +387 51 212 542
fax: +387 51 231 491

Jelena.mrkobrada@rbb-sarajevo.raiffeisen .at

Rođena 1972. godine u Kraljevu, Srbija. Završila Ekonomski fakultet u Kragujevcu 1998. godine. Zaposlena u Raiffeisen CAPITAL a.d. Banja Luka, kao direktor preduzeća od marta 2007.godine.

Predsjednik nadzornog odbora

- **Dr. Micahel Mueller**

Braće Begić 8/3
71 000 Sarajevo, BiH

Rođen 1960. godine u Graz-u, Austrija. Doktor pravnih nauka na Karl Franzens Universität, Graz. Od 2007. godine radi kao generalni direktor Raiffesien banke d.d. BiH. U periodu od 2000. godine do 2007. godine radio je kao član Upravnog odbora Raiffeisen banke d.d. BiH. Dugogodišnje iskustvo u bankarskom sektoru u SEE regiji i Zapadnoj Evropi.

Član Nadzornog odbora

- **Mihajlović Zdenko**

Džidžikovac 6,
71 000 Sarajevo, BiH

Rođen 1961. godine u Tuzli, Bosna i Hercegovina. Završio je Ekonomski fakultet u Sarajevu 1984. godine. U periodu od 2000. godine do danas radi kao član Upravnog odbora Raiffesien banke d.d. BiH. Dugogodišnje iskustvo u bankarskom sektoru BiH.

Član Nadzornog odbora

- **Studen Slavko**

Save Kovačevića 22,
78 000 Banja Luka, BiH

Rođen 1956. godine u Bihaću, Bosna i Hercegovina. Završio Ekonomski fakultet u Sarajevu 1981. godine. Od oktobra 2000. godine radi u Raiffeisen Bank Glavna filijala Banja Luka na mjestu direktora Glavne filijale.

8. IZJAVA ODGOVORNOG LICA EMITENTA

„Prema našem uvjerenju i u skladu sa svim našim saznanjima i podacima kojima raspolažemo, izjavljujemo da svi podaci iz ovog prospekta čine cjelovit i istinit prikaz imovine i obaveza, gubitka i dobitka, finansijskog položaja i poslovanja emitenta, prava sadržanih u hartijama od vrijednosti na koje se odnose, te da činjenice koje bi mogle uticati na potpunost i istinitost ovog prospekta nisu izostavljene. Prospekt ne prikriva podatke od materijalnog značaja i ne sadrži podatke ni informacije koje bi potencijalne investitore dovele u zabludu.“

Broj: _____

Načelnik:

Gradiška, 24.10.2008. godine

_____
Nikola Kragulj